

Japanski nacionalizam nakon Drugog svjetskog rata

Jelčić, Erik

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:384332>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-20**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

ERIK JELČIĆ

Japanski nacionalizam poslije Drugog svjetskog rata

Diplomski rad

Pula, rujan 2023.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

ERIK JELČIĆ

Japanски nacionalizam poslije Drugog svjetskog rata

Diplomski rad

JMBAG: 0303071136, redoviti student

Studijski smjer: Diplomski studij japanologije

Predmet: Uvod u azijske studije

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Azijske studije

Znanstvena grana: Japanologija

Mentor: izv. prof. dr. sc. Nataša Visočnik Gerželj

Komentor: dr. sc. Klemen Senica

Pula, rujan 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Erik Jelčić, kandidat za magistra japanologije ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljeni način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, 21. rujna 2023.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, Erik Jelčić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom *Japanski nacionalizam poslije Drugog svjetskog rata* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 21. rujna 2023.

Potpis

SADRŽAJ

UVOD.....	1
1. DEFINIRANJE KONCEPTA NACIONALIZAM.....	4
1.1. Pokušaj definiranja različitih vrsti nacionalizma u Japanu	7
2. DRUŠTVENA I POLITIČKA SITUACIJA U JAPANU NAKON 1945. GODINE.....	7
3. GENEZA POSLIJERATNIH NACIONALIZAMA U JAPANU	13
3.1. Prva faza	13
3.2. Od šezdesetih do kraja osamdesetih	20
3.3. Od devedesetih nadalje.....	23
3.3.1. Internetski nacionalizam.....	26
3.3.2. Nacionalističke i revizionističke težnje u povijesnim udžbenicima	28
3.3.3. „Atomski” nacionalizam.....	31
4. NACIONALIZMI SUVREMENOG JAPANA	33
ZAKLJUČAK.....	35
LITERATURA.....	37

UVOD

Posljednjih se godina kroz europske i sjevernoameričke medijske diskurse učestalo provlači narativ o „japanskom nacionalizmu”, osobito u kontekstu povećane napetosti između Japana i Kine. S jedne strane japanska vlada zbog teritorijalnih tenzija s Pekingom u Istočnom kineskom moru povećava obrambeni budžet, dok s druge strane službena Kina istovremeno optužuje Japan za planiranje rehabilitacije militarizma i imperijalizma, koje Japan navodno priprema pod krinkom jačanja obrambene spremnosti. Glasnogovornik kineskog Ministarstva vanjskih poslova Wenbin Wang na redovitoj je konferenciji za novinare početkom rujna 2022., referirajući se na temu nedavnog japanskog povećanja vojnog budžeta, izjavio sljedeće:

Japan u posljednje vrijeme dramtizira o ideji takozvane „kineske prijetnje“ i govori o planovima za razvoj projektila i takozvanim „silama protuudara“ u svrhu stvaranja izgovora za osposobljavanje vojne ofenzive. To otkriva ambiciju Japana da prekrši svoju predanost pacifističkom ustavu i ponovno krene svojim starim putem vojnog ekspanzionizma. Ovo šalje opasan signal svijetu da Japan nastoji potkopati međunarodni poredak nakon Drugog svjetskog rata. To zahtijeva međunarodnu budnost. (Wang, 2022)

Ignorirajući takav službeni kineski stav, kabinet aktualnog japanskog premijera Fumia Kishide je u prosincu 2022. znatno povećao vojni budžet, dijelom ponukan ruskom invazijom na Ukrajinu. Iako je vojni budžet povećavan u više navrata tijekom posljednjeg desetljeća, dijelu političkih elita to još uvijek nije dovoljno. Sve od početka pedesetih godina prošlog stoljeća pojavljuju se težnje određenih japanskih političara za provedbom raznoraznih društvenih reformi s ciljem preoblikovanja Japana u duhu „patriotizma“. Pored brzog geopolitičkog uspona Kine u 21. stoljeću među ostalim čimbenicima su i nesiguran odnos Japana s Rusijom, koji seže od hladnoratovskih tenzija sa SSSR-om do zabrinutosti oko agresivnosti današnje Ruske Federacije, ali i povremeno kompliciran odnos sa SAD-om, vezan uz status američkih vojnih baza na Okinawi. Dodatnu brigu predstavlja i Sjeverna Koreja, čiji su atomski projektili u mogućnosti dosegnuti mete na japanskom tlu. (Yuan, 2023)

U gore spomenutom medijskom narativu o rastućem „japanskom nacionalizmu“ često stoji da se on ne očituje samo kroz političke napore navodne remilitarizacije, već i u općenitoj društvenoj klimi. Neki komentatori su istaknuli kako je percipirana pretjerana asertivnost japanskih patriota stvorila probleme između Japana i Južne Koreje te predstavila prepreku američkom cilju stvaranja sjeveroistočnog azijskog bloka SAD-a, Japana i Južne Koreje koji bi trebao obuzdati Kinu (Woodward, 2017: 15). Pod Abeovom administracijom, Tokio se usprotivio asertivnoj Kini i izradio nacionalistički narativ dobrohotnog japanskog „Sebe“ protiv agresivnog kineskog „Drugog“. Prema Puglieseu (2015: 45), Japan to čini kako bi učvrstio domaći stav prema kineskoj asertivnosti i kako bi opravdao kontroverzne prijedloge zakona vezane uz nacionalnu sigurnost. Usto, premijer Abe je nagovarao istomišljeničke demokracije da surađuju na „Indopacifiku“ – terminu kojeg je kasnije preuzela Trumpova administracija kako bi signalizirala viziju Azije gdje Kina nije dominantna sila (Allen-Ebrahimian, 2022).

Jedna od značajnijih Abeovih mjera za prevenciju kineskog ekspanzionizma je bila sigurnosna inicijativa Quad („Kvadrilateralni sigurnosni dijalog“), koju je Japan zacrtao zajedno s Australijom, Indijom i SAD-om. Abeov „pragmatični pacifizam“ također se očitovao u njegovoj proaktivnoj vanjskoj politici prema Jugoistočnoj Aziji (Basu, 2022). Kishidina vlada trenutno baštini Abeov *status quo* glede vanjske politike, što povremeno dovodi do negodovanja kineske strane. Jedan od nedavnih primjera neslaganja u japansko-kineskim odnosima odigrao se krajem kolovoza ove godine kad je Kina oštro kritizirala japanski potez ispuštanja pročišćene radioaktivne vode iz uništene nuklearne elektrane Fukushima u Tihom oceanu (Associated Press, 2023).

Napeta geopolitička situacija u Aziji, kao i nejasno baratanje etiketama i epitetima kojima se opisuje kako japanska vlada tako i japansko društvo općenito, ukazuju da društveni fenomen onoga što se i u hrvatskim medijskim diskursima često jednostavno naziva „japanskim nacionalizmom“¹ zaslužuje pomniju analizu. Svrha ovog diplomskog rada će zato biti razmatranje nekih od različitih vrsti nacionalizma koje se pojavljuju u

¹ Primjer: „Abe je konzervativac kojeg se naširoko opisuje kao desničarskog japanskog nacionalista.“ (Srzić, 2022)

Japanu od raspada Japanskog Carstva 1945. pa do danas.

Prvo poglavlje ovog diplomskog rada posvetit ću razmatranju nekoliko teoretskih konceptualizacija nacionalizma u društvenim znanostima na Zapadu. U drugom poglavlju ću ukratko predstaviti društvenu i političku situaciju u Japanu nakon 1945. koja je znatno utjecala na razvoj i oblik nacionalističkih i revizionističkih ideja i stavova prisutnih u Japanu 21. stoljeća. Zatim, u trećem poglavlju ću pobliže pojasniti poslijeratnu genezu današnjih političkih i intelektualnih diskursa kojima obično stavljamo epitet „nacionalistički“. Istražit ću imaju li poslijeratne struje nacionalističke misli nekih zajedničkih značajki, te ukoliko imaju, onda ustanoviti o kojim značajkama je riječ. Budući da postoje različite varijante nacionalizma, u posljednjem ću se poglavlju usredotočiti na njihove manifestacije u odnosu na japanske poslijeratne društvene vrijednosti, unutarnju i vanjsku politiku, te vizije za budućnost zemlje. U ovom ću poglavlju također pokušati približiti i društvenu situaciju u Japanu posljednjih nekoliko godina što se tiče tema vezanih uz nacionalizam.

Kao prilog diskursu o japanskom nacionalizmu, ovaj je diplomski rad zamišljen kao pregled genealogije nekih od današnjih japanskih nacionalističkih svjetonazora i taktika u političkim i intelektualnim diskursima, koje nisu potekle samo iz imperijalističkih pretenzija prije 1945., već i kasnijih ideoloških frakcija koje se tiču interpretacija japanskog nacionalnog identiteta, suverenosti države i odnosa sa susjednim zemljama. Osim toga, rad se fokusira na odnos nacionalnog identiteta kojeg je promovirala japanska vlada i alternativnih vizija raznih grupacija i polemičara, te na načine na koje ti identiteti utječu na geopolitičke odnose. Akademske definicije i shvaćanja pojma razmotrit ću u svjetlu političkih realnosti vezanih uz poslijeratni japanski nacionalni identitet i odnos prema „Drugome“.

1. DEFINIRANJE KONCEPTA NACIONALIZAM I NACIONALNI IDENTITET

Iako ga svakodnevno koristimo kako u medijskim tako i u akademskim diskursima postoje određene teškoće s definiranjem koncepta „nacionalizam“ zbog njegovih različitih, ponekad čak i kontradiktornih, konotacija i interpretacija. Hrvatska enciklopedija (2021) nacionalizam definira kao ideju „i politički pokret u modernoj epohi koji naglašava jedinstvo *nacije*, njezinih interesa, prava ili političkih ciljeva, razumijevanja zajedničke prošlosti, te odnosa prema drugim nacijama ili državama, odnosno njezin kolektivni identitet“. Prema Gellneru (1998: 21), nacionalizam je „prije svega političko načelo koje tvrdi da politička i nacionalna jedinica trebaju biti istovjetne“, dok Smith (2010: 9) pobliže identificira nacionalizam kao ideološki pokret u svrhu „dostizanja i održavanja autonomije, jedinstva i identiteta za populaciju za koju neki od njenih članova smatraju da čini stvarnu ili potencijalnu 'naciju'“. ² Nacionalizam je vezan uz interese nacije, ali zato ne mora nužno biti usko vezan uz interese države, koja u svom sastavu može sadržavati nekoliko različitih nacija s različitim nacionalističkim nastojanjima.

Sâm termin nacije je Anderson (1990: 17–18) opisao trima značajkama: ona je *zamišljena* jer „pripadnici čak i najmanje nacije nikad neće upoznati većinu drugih pripadnika svoje nacije, pa čak ni čuti o njima, no ipak u mislima svakog od njih živi slika njihovog zajedništva“, *ograničena* jer „čak i najveće nacije koje broje i milijardu ljudi, imaju određene, iako rastezljive granice, s one strane kojih se nalaze druge nacije“, te *suverena* jer „se pojam pojavio onda kad su prosvjetiteljstvo i revolucija razbili legitimitet hijerarhijskoga dinastičkog kraljevstva koje vlada po milosti božjoj“.

Gat (2013: 26) tvrdi kako „nacionalizam obično označava doktrinu i ideologiju prema kojoj narod veže solidarnost, sudbina i zajedničke političke aspiracije“. Autor upozorava kako se ovu doktrinu vrlo često miješa s postojanjem nacija i nacionalnog osjećaja, afiniteta i solidarnosti, što je sve postojalo i prije 19. stoljeća (kada se nacionalizam kristalizirao kao politička ideologija). Boyd (2012: 55) karakterizira

² Hobsbawm (1992: 9) nadalje proširuje Gellnerovu definiciju dodavši kako princip nacionalizma od pripadnika nacije zahtijeva stanje dužnosti koja poništava sve ostale javne dužnosti, a u ekstremnim slučajevima (npr. rat) sve ostale dužnosti općenito („Ova implikacija razlikuje moderni nacionalizam od ostalih i manje zahtjevnih oblika nacionalne ili grupne identifikacije...“).

nacionalizam kao generalni fenomen koji se očituje na tri različita načina: 1) kao ideologiju, 2) kao tip pokreta, 3) kao formu identiteta; međutim, svaka od te tri pretpostavke također ima određenih problema.

Naime, nacionalizam ne može striktno biti *jednolična* ideologija budući da radikalno drugačija suparnička shvaćanja tog društvenog fenomena mogu postojati u istoj državi u isto vrijeme. Primjerice, poslijeratni Japan i njegovi sukobi desničarskih i ljevičarskih nacionalista opovrgavaju ideju da je nacionalizam jednoobrazan sustav vrijednosti (ili da u danoj društvenoj zajednici može postojati samo „jedan“ nacionalizam); zapravo često ovisi o političkom pragmatizmu i mogu ga prisvojiti različite, međusobno sukobljene, ideologije. Upravo zbog tih svjetonazorskih razilaženja, Boyd zaključuje kako nacionalizam ne može biti *samo* pokret ili *samo* identitet; a ipak, sva tri pojma (ideologija, pokret i identitet) jesu u popularnom shvaćanju vezani uz termin nacionalizma.

Yoshino (1992: 4) navodi kako svakako pojam „nacionalizam“ uključuje naciju – „grupu ljudi koja sebe vidi kao posebnu zajednicu s posebnim karakteristikama“. Ipak, na tome završava svaki pokušaj da se svakojake manifestacije nacionalizma svedu na zajednički nazivnik. Primjećujući kako se te manifestacije temeljito međusobno razlikuju ovisno o epohi i situaciji, Chan i Bridges (2006: 129–130) navode kako postoje razni epiteti uz „nacionalizam“: građanski, etnički, asertivni, reaktivni, kulturni, iredentistički, pragmatični i samouvjereni; međutim, „svaki od tih oblika može opisati samo dio kompleksne prirode nacionalizma, budući da je nacionalnu državu teško opisati samo jednim oblikom“.³ Zato se u recentnom razdoblju u medijima i akademskim radovima, i kad dođe u pitanje Japan, pojavila tendencija ka eksplicitnoj definiciji nacionalizma, kao što su „teho-nacionalizam“⁴, „medijski nacionalizam“⁵, „reakcionarni nacionalizam“⁶,

³ Haas (1986: 707) uspoređuje studije nacionalizma s poslovičnim problemom slona čiji oblik varira ovisno o tome gdje ga dotakne koja slijepa osoba: „Za Dudleyja Seersa nacionalizam se odnosi na određene tipove ekonomske *politike*, dok za Benedicta Andersona pojam sugerira proizvedeni lingvistički *identitet*. Anthony Smith smatra da je nacionalizam pojedina *ideologija* solidarnosti temeljena na predindustrijskim korijenima. Ernest Gellner tretira fenomen kao distinktno industrijski *princip* društvene evolucije i društvene organizacije.“

⁴ Glosserman (2022) definira teho-nacionalizam kao vladin protekcionizam prema tehnološkim proizvodnim kompanijama.

⁵ Za Oishija (2008: 5) „situacija 'medijskog nacionalizma' je ona u kojoj difuzija masovnih medija i novih medija poput interneta povećavaju nacionalnu svijest i nacionalizam u nacionalnoj državi“.

⁶ Reakcionarni nacionalizam, tvrdi Shipper (2020: 28), je „demonstracija ljubavi prema naciji među

„mišićavi nacionalizam“⁷, „agrarni nacionalizam“⁸, „gastronacionalizam“⁹ i tako dalje.

Ipak, neki autori idu i korak dalje. Connor (1994: 73) je došao do zaključka kako je priroda pojma „nacionalizam“ nedokučiva, što se može primijetiti u nejasnoj terminologiji – nacija se obično razumije kao sinonim za državu, dok nacionalizam obično znači odanost državi; s druge strane, etnicitet, primordijalizam, pluralizam, tribalizam, regionalizam, komunalizam, parohijalizam i subnacionalizam obično znače odanost naciji. Autor zato smatra kako znanstveno ispitivanje nije prikladno za ovakvu vrstu fenomena. (Connor, 1994: 112).

Da bismo mogli adekvatno analizirati odabrani društveni fenomen potrebno je definirati i koncept nacionalnog identiteta. Smith (2003: 92) definira nacionalni ili kulturni identitet kao „osjećaj posebnoga kulturnog naslijeđa i „osobnosti“ za danu imenovanu populaciju“. Shulman (2002: 559) kao tri ključna elementa nacionalnog identiteta prepoznaje građanski identitet, kulturni identitet i etnicitet, a Grotenhuis (2016: 133) ovome modelu dodaje i religijski identitet. Glavna razlika između nacionalnog identiteta i nacionalizma je što se prethodni pojam odnosi na psihološka obilježja, dok potonji implicira nekakvu vrstu političke akcije.

Često citirana analiza nacionalnog identiteta je ona koju je iznio Anthony D. Smith (1992: 60), koji tvrdi kako koncept nacionalnog identiteta sadrži iduće dimenzije: teritorijalna ograničenost određene kulturne populacije; zajednički polazišni mitovi i povijesna sjećanja; zajednička masovna, standardizirana kultura; zajednička ekonomija te zajednička zakonska prava i dužnosti pod zajedničkim zakonima i institucijama. Smith (1992: 60-61) također prepoznaje nacionalizam kao ideologiju koja sve te različite komponente ujedinjuje u „snažnu viziju ljudskog identiteta i zajednice“.

skupinom običnih ljudi kao reakcija na percipiranu, lažno konstruiranu ili stvarnu prijetnju nacionalnoj sigurnosti ili opstanku od strane etničke manjine ili skupine stranaca“.

⁷ Mišićavi nacionalizam je oblik „odvažne“ vanjske politike, piše Swami (2022), a u kontekstu Japana odnosi se na težnje za revizijom pacifističkog ustava.

⁸ Agrarni nacionalizam je za Havensa (2015: 6) skup predratnih ideologija vezanih uz naciju koje su nastojale približiti važnost agrikulture u japanskom identitetu; „imanentne tradicionalne pretpostavke su postale eksplicitne moderne izjave“.

⁹ Gastronacionalizam se odnosi na jačanje nacionalnog identiteta promicanjem domaće hrane. U Japanu je 2005. pokrenuta kampanja *shokuiku* (食育), koja idealizira japansku i problematizira stranu hranu, ne bi li povećala konzumaciju lokalnih poljoprivrednih proizvoda. (Farina, 2021: 98–99)

1.1. Pokušaj definiranja različitih vrsti nacionalizma u Japanu

Sad kad smo predstavili neke od općih definicija nacionalizma i nacionalnog identiteta, u nastavku ćemo se usredotočiti na Japan. Prema Boydu (2019: 83), riječ „nacionalizam“ se u kontekstu Japana odnosi na set političkih odluka i vjerovanja koja vide Japance kao mjerljiv kolektiv, ujedinjen od strane zajedničkih povijesnih iskustava, vrijednosti i kolektivnog identiteta. No, budući da u mnogim kontekstima termin „nacionalizam“ sam po sebi nema uvijek jasno i precizno značenje čak i kada se govori o europskim zemljama odakle je riječ potekla, korisno je pregledati ekvivalentne pojmove iz japanskog jezika kako bi se malo rasvijetlila problematika ovog koncepta.

Doak (2006: 2) primjećuje kako za riječ nacionalizam na japanskom jeziku ima nekoliko distinktnih izraza – *kokumin shugi* (国民主義), *minzoku shugi* (民族主義) i *kokka shugi* (国家主義). *Kokumin shugi* se odnosi na *kokumin* (narod kao politički konstituent, ne nužno etnički),¹⁰ *minzoku shugi* na narod kao etničku skupinu, a *kokka shugi* (etatizam) na državu postavljenu iznad svega, pa i samog naroda. Riječ *kokka shugi* jedna je od nekoliko specifičnih japanskih riječi za njihove podvrste nacionalizma. Međutim, *kokka shugi* se ne odnosi samo na „desne“ nacionaliste, budući da su ga određeni socijalisti, koje se u literaturi ne povezuje s idejama nacionalizma, također prisvajali. Powles (1978: 155) konstatira da je kršćanski socijalist Isō Abe (1865. – 1949.) podijelio *kokka shugi* po dva stava prema državi: „reakcionarni“, koji postavlja interese države iznad obitelji i pojedinca, i „progresivni“, koji bi, u svrhu održanja jednakog raspolaganja društvenim dobrima, zatomio prekomjerni individualizam.

Kad je riječ o japanskom nacionalizmu koristi se i uvezen termin *nashonarizumu* (ナショナリズム), koja ima dva učinka na diskurs: povećava teoretsku ambiguoznost i egzotizira nacionalizam kao nešto što dolazi sa Zapada, ili karakterizira samo zapadne zemlje (Doak, 2006: 2). Kao što ističe McVeigh (2003: 3–4) koncept *nashonarizumu* vrlo često nosi eksplicitno negativnu konotaciju:

¹⁰ Riječ *kokumin* treba razlikovati od termina *shimin* (市民, građanin).

Što se tiče Japana, engleska riječ *nationalism* često evocira predratni carski sustav, ratnu mobilizaciju, desničarske organizacije, i predočuje ono što se bolje definira, za potrebe jasnoće, kao fundamentalistički nacionalizam (ili „ultranacionalizam“) – smrtonosnu mješavinu etatističkog militarizma, ksenofobije i rasizma. [...] [Riječ nacionalizam] se koristi za osuđivanje desničara u crnim kamionima, Ministarstva obrazovanja i neskršenih političara koji tvrde da su zvjerstva počinjena pod japanskim imperijalizmom preuveličana...

Ova raznolikost termina bi mogla biti uzrokovana japanskim povijesnim reformama nacionalizma koje McVeigh (2003: 11) zove „periodičnim renovacionističkim nacionalizmom“. Dakle, pojmovi su dovoljno različiti da se u političkim izjavama mogu koristiti za stvaranje specifičnih psihosugestija. Zato se, kao primjer, *uyoku*¹¹ (右翼) aktivist Satoru Mizushima služi pojmom *kokumin* umjesto *shimin* – prethodni pojam mu je omogućio da se obrati širokom spektru patriotski naklonjenih članova publike; pojam *shimin*, u usporedbi, djeluje usko i ograničeno (Hall, 2021: 64).

Međutim, kao što su pokazali brojni istraživači o nacionalizmu općenito pa i na primjeru Japana ne možemo više govoriti kao o jednoznačnom društvenom fenomenu. Dakle, ne postoji „japanski nacionalizam“ kao nekakva specifična ideologija, već kao krovni izraz za raznorazne politički i ideološki raznolike pojave.¹² Zbog navedenog, u nastavku ćemo ga koristiti u množini.

¹¹ *Uyoku* (右翼) u prijevodu znači jednostavno „desnica“, ali specifično se odnosi na japansku radikalnu desnicu koja se služi uličnim aktivizmom, a njihovi stavovi se uglavnom temelje na podršci militarizmu i ksenofobiji prema manjinama (najčešće Korejcima).

¹² McVeigh (2003: 5–10) smatra da se spektar japanskih nacionalizama može razvrstati po raznim domenama, pa tako nabraja militaristički, carski, državni, ekonomski, obrazovni, etnički, rasni, popularni i dr. nacionalizam.

2. DRUŠTVENA I POLITIČKA SITUACIJA U JAPANU NAKON 1945. GODINE

Poraz Japana u Drugom svjetskom ratu (1939. – 1945.), saveznička okupacija između 1945. i 1952, uz američko nametanje ustava 1947., jedni su od glavnih čimbenika koji su u drugoj polovici 20. stoljeća doveli do težnje određenih japanskih političara za provedbom raznoraznih društvenih reformi s ciljem preoblikovanja Japana u državu koja ima sva prava da i vojnom silom brani svoj teritorijalni integritet.

Sjedinjene Američke Države demontirale su Japansko Carstvo i militaristički sustav. Novim ustavom je, između ostalog, caru oduzeta sva moć osim ceremonijalne uloge, priznato pravo radnika na udruživanje, ženama dodijeljeno pravo glasa, dok je famozni Članak 9 zabranio vođenje rata i održavanje vojnih snaga.¹³ Unatoč masovnim čistkama vojnih časnika, američke su snage zadržale veliki broj japanskih službenika i postojećih struktura uprave budući da MacArthur nije raspolagao dovoljnim brojem ljudi s poznavanjem jezika potrebnim za upravljanje Japanom. Američki planovi prema kojima bi Japan trebao platiti odštetu regijama uništenima u ratu nisu se obistinili zbog ekonomskih poteškoća zemlje i, kasnije, zbog „obrnutog smjera“ (逆コース, *gyaku kōsu*), faze okupacije koja se umjesto početne demokratizacije i demilitarizacije usmjerila na ekonomsku izgradnju i militarizaciju; tijekom ove faze su razvijene Japanske snage samoobrane i ograničena sindikalna prava, a provedene su i čistke otvorenih i navodnih komunista. (Totman, 2005: 453–456)

Kraj američke okupacije bio je označen potpisivanjem sigurnosnih ugovora sa Sjedinjenim Državama. *Anpo* (安保) ugovor iz 1951. dao je SAD-u pravo da trajno zadrži vojne snage na japanskom tlu, što su konzervativci iz Liberalne demokratske partije (LDP-a) podržali u vjerovanju da je to u japanskom nacionalnom interesu. Ovaj ugovor, kao i Mirovni ugovor u San Franciscu potpisan iste godine, predstavljao je dio američke taktike

¹³ Tamamoto (1995: 5) primjećuje kako se u japanskom popularnom diskursu pacifički ustav izjednačio s kontroverznim Člankom 9, te kako nije sasvim jasno hoće li „proces izmjene jedne klauzule baciti sumnju na poželjnost i učinkovitost cijelog dokumenta“, što uključuje koncepte o narodnom suverenitetu i jednakosti spolova.

pretvaranja Japana u hladnoratovskog taktičkog saveznika.

Pasarić (2010: 311–313) ističe da je stotinjak vojnih baza američkih okupacijskih snaga u Japanu imalo osobitu važnost u kontekstu Korejskog rata (1950. – 1953.). Iako je Okinawa formalno vraćena Japanu 1972. godine, američke su snage zadržale tamo svoje baze sve do danas. Njihov značaj se osobito istaknuo tijekom Vijetnamskog rata (1955. – 1975.), kad su bile korištene kao važne strateške i logističke baze američkih trupa.

Stanovnici Okinawe, pak, brojnim prosvjedima i građanskim nemirima već desetljećima kontinuirano izražavaju svoje nezadovoljstvo zbog prisutnosti američkih snaga, a sve zbog niza incidenata, čak i zločina počinjenih na njihovu štetu od strane američkih vojnika tijekom godina – lokalni stanovnici su bili posebno potreseni slučajem grupnog silovanja dvanaestogodišnjakinje iz 1995. godine. (Siripala, 2022) Dio stanovništva diže svoj glas i zbog ekoloških pitanja, odnosno zabrinutosti zbog negativnih posljedica na okoliš prouzročenih raznim vojnim aktivnostima kroz desetljeća, kao što je zagađenje izvora pitke vode koju koristi 450.000 ljudi, odnosno trećina stanovništva Okinawe (Mitchell, 2020).

Najmasovnije prosvjede u japanskoj povijesti je, pak, izazvala revizija *Anpa* iz 1960. godine. Socijalisti i komunisti se nisu složili s konzervativnim proamerikanizmom, smatrajući da ugovori predstavljaju američki pokušaj zadržavanja vojne okupacije i kontrole Japana. Optuživši tadašnjeg premijera Kishija da je poltron američkih kapitalističko-militarističkih imperijalista te da je izdao nezavisnost japanske nacije, radikalni studentski aktivisti su 1959. godine započeli s nizom masovnih demonstracija. Kroz godine je broj njihovih simpatizera rastao, da bi početkom 1970-ih novine Komunističke partije *Akahata* (赤旗) bilježile preko 6.5 milijuna pretplatnika. Poseban podstrek japanskim studentima pružao je uspjeh južnokorejskih prosvjednika 1960., koji su predsjednika Syngmana Rheeja doveli do ostavke. (Totman, 2005: 463) Desničarske skupine bojale su se potencijalne revolucije koja bi Japan uvela u sovjetski blok, a dodatnu prijetnju predstavljale su težnje Japanske komunističke partije i lijevih aktivističkih skupina za ukidanjem carskog sustava. (Weiss, 2018: 8)

Japanski studentski prosvjedi 1960-ih bili su dio globalnog trenda sličnih studentskih demonstracija koje su se, osim u Južnoj Koreji, istovremeno odvijale i u Turskoj, Njemačkoj, Meksiku, Kanadi, te, naravno, u Berkeleyju i Parizu; suvremenik Fuse (1969: 326) je ovaj trend čak bio nazvao nečim poput „Pete internacionale“. Ipak, japanska studentska federacija *Zengakuren* (全学連) se nakon prosvjeda raspala na međusobno suprotstavljene frakcije, koje su se tijekom 1960-ih postupno preobrazile u „Japansku novu ljevicu“. Prominentnost japanskih marksista kasnije je postepeno slabila usred doktrinarnih svađa, nenaklonosti političkih elita, ekonomskog blagostanja koje je otežalo širenje radikalne retorike, te nelagodnih saznanja o životnim uvjetima u Istočnom bloku (Totman, 2005: 522).

Za vrijeme triju desetljeća nakon 1960. Japan je iskusio neuobičajeno brz gospodarski rast i porast životnog standarda. „Japansko ekonomsko čudo“ je uzrokovalo porast nacionalnog samopouzdanja i pad popularnosti političkih radikalizama. Nakon onoga što Shimazu (2003: 101) naziva „kaosom“ u prvom desetljeću nakon rata, postupno se pojavio „implicitni politički, društveni i kulturni konsenzus“ koji je njegovao perspektivu o Japancima kao žrtvama militarizma i, posljedično, kao pravim žrtvama rata. Conrad (2014: 4) piše kako su, istovremeno, poslijeratna desetljeća obilježena „upadljivim odsustvom imperijalne prošlosti zemlje u javnim raspravama i političkoj kulturi“, što je filozof Kōjin Karatani nazvao „deazijanizacijom“ poslijeratnog diskursa u Japanu.

Hladni rat (1947. – 1991.) je suprotstavio Japan s državama Istočnog bloka poput SSSR-a i Sjeverne Koreje, no japanski odnosi i s Južnom Korejom bili su prožeti animozitetom, a kameni spoticanja aktualni su i danas – teritorijalni sporovi oko otočja Dokdo/Takeshima, revizionizam u japanskim školskim udžbenicima i povijesne traume oko japanske kolonizacije Koreje (1910. – 1945.), od kojih je možda najkontroverznija ona vezana uz seksualno ropstvo korejskih „žena za utjehu“. (Higuchi, 2014: 172) Japan je normalizirao bilateralne odnose s Kinom, pak, nakon glasovitog Nixonovog službenog posjeta tamo 1972. godine. (DiFilippo, 2018: 66) SAD je Peking i Tokiju služio kao „most“ za preispitivanje svoje sigurnosne politike, u sklopu onog što je Henry Kissinger nazvao „novom strukturom mira“. (Iriye, 1990: 628)

Svakako, jedan od glavnih povoda čitave diskusije o smjeru japanske države nakon

rata je njezin odnos sa Sjedinjenim Američkim Državama, koji je sa sobom donio određenu sigurnosnu dilemu – ako se Japan nastavi oslanjati isključivo na SAD, mogao bi postati ovisan o američkoj sigurnosnoj politici i riskirati svoj suverenitet; s druge strane, kad bi Japan zatražio veću autonomiju, mogao bi se otuđiti od podrške SAD-a kao svog najmoćnijeg geopolitičkog saveznika. (Envall, 2017: 16) Krajem Hladnog rata neki su političari počeli dovoditi Yoshidinu doktrinu¹⁴ u pitanje, smatrajući da bi Japan trebao zauzeti aktivniju ulogu u međunarodnim pitanjima. Envall (2017: 20) kao primjer navodi Ichira Ozawu, tada LDP-ovaca, koji je zastupao viziju Japana kao vojno autonomne i globalističke zemlje koja bi se trebala više oslanjati na međunarodne zajednice negoli samo na SAD. Ipak, ovaj se ideal pokazao ograničenim nakon sigurnosnih prijetnji devedesetih godina, poput Treće krize u Tajvanskom tjesnacu¹⁵ i napetosti zbog napredujućeg atomskog programa Sjeverne Koreje.

Hladnoratovska dinamika Japana i Amerike, gdje SAD predstavlja obrambenu snagu koja štiti Japan od zemalja Istočnog bloka, dok istovremeno u očima desnih i lijevih radikala predstavlja zatiratelja japanskog suvereniteta, do određene mjere je prisutna i danas (osim što komunizam već desetljećima ne predstavlja ozbiljnu prijetnju vladi). Ono što je također prisutno je rivalstvo Japana sa susjednim zemljama, što se primijeti u teritorijalnim sporovima s Kinom, Rusijom, Tajvanom i dvjema Korejama, ali i u energetske pitanjima – primjerice, budući da su Japan i obalni dio Kine lišeni resursa poput nafte i prirodnog plina, energetska polja u Istočnom kineskom moru su privlačni lokalni izvor energije za obje države. (Calder, 2006: 130)

¹⁴ Nazvana po premijeru Shigeruu Yoshidi (1878. – 1967.), ova doktrina postavlja Japan kao hladnoratovskog saveznika SAD-a protiv Istočnog bloka.

¹⁵ Kriza koja je trajala od srpnja 1995. do ožujka 1996., kada je Kina testirala rakete u vodama oko Tajvana.

3. GENEZA POSLIJERATNIH NACIONALIZAMA U JAPANU

U ovom poglavlju ću detaljno opisati karakteristike poslijeratnih japanskih nacionalizama, kako popularnih tako i vladinih. Pri tome ću slijediti periodizaciju koju je u svojoj monografiji *Nationalism and Power Politics in Japan's Relations with China* predstavio Yew Meng Lai. Autor dijeli razdoblje u tri faze: 1) rana hladnoratovska desetljeća; 2) od šezdesetih do kraja osamdesetih godina dvadesetog stoljeća, kad je Japan uživao ekonomsko blagostanje, i 3) razdoblje od prsnuća „ekonomskog balona“ ranih devedesetih do današnjice (Lai, 2014: 76).

3.1. Prva faza

Prva faza počinje u drugoj polovici 1940-ih. Ukidanje državnog šintoizma, zatiranje militarizma i uvođenje pacifističkog ustava uvelike su ugušili imperijalističke težnje japanske države, mada su se neke ideološke struje carskog nacionalizma¹⁶ nastavile razvijati na margini usporedno s oblicima socijalističkog nacionalizma (*kokka shakai shugi* 国家社会主義, u doslovnom prijevodu „državni socijalizam“, iako se prevodi i kao „nacionalsocijalizam“) i nakon 1945. godine.

Na ove ideje je znatno utjecao predratni japanski socijalizam, koji je sâm bio pod velikim utjecajem američkog kršćanskog socijalizma, da bi se u ranim godinama razdoblja Shōwa (1926. – 1989.), dijelom zbog progona od strane imperijalne vlasti, između ostalog razgranao u carski nacionalizam i nacionalsocijalizam¹⁷. Neki od socijalista i komunista su tako prihvatili ideologiju japanskog imperijalizma, npr. pisac Fusao Hayashi (1903. – 1975.), piše Morita (2013: 76), dok su s druge strane marksisti Motoyuki Takabatake (1886. – 1928.) i Shigeo Mizuno (1899. – 1972.) koncipirali vlastite verzije

¹⁶ Ideologija se odnosi na antidemokratsku ideju da bi car trebao biti vrhovni autoritet države, kao što je to bio u (pred)ratnom carskom političkom sustavu (*tennōsei* 天皇制) s carskim kultom ličnosti. McVeigh (2003: 53) poslijeratne nacionalizme općenito naziva „post-carskim nacionalizmima“, što znači da i ovdje može doći do konfuzije.

¹⁷ Ono što se u Japanu zove *kokka shakai shugi* se s japanskog obično prevodi kao „nacionalsocijalizam“ i može, ali ne mora nužno biti usko povezano s njemačkim nacionalsocijalizmom. Za Hitlerov nacizam se na japanskom često koristi riječ *nachizumu* (ナチズム) kako bi ga se diferenciralo od ostalih oblika „nacionalsocijalizma“.

„nacionalsocijalizma“ (Hoston, 1990: 33, 43–44). Marksist Kamekichi Takahashi (1894. – 1977.) promicao je japanski ekspanzionizam kao sredstvo samoobrane od Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država,¹⁸ smatrajući da je Japan zemlja potlačena od strane imperijalista (Hoston, 1990: 76–77) – ideja koja će kasnije uzeti maha u poslijeratnim marksističko-nacionalističkim krugovima.

Neki od poslijeratnih nacionalističkih marksista imaju jasne sličnosti s predratnom „Desnicom A“,¹⁹ čiji je predstavnik Ikki Kita (1883–1937) smatrao kako bi Japan okupacijom trebao „osloboditi“ druge azijske države od zapadnog kolonijalizma (Tsuneki, 2019: 36–37). Doista, neki Kitini stavovi odišu svojevrsnim tijermondizmom *avant la lettre*:

Kao što se klasna borba unutar nacije vodi za preuređenje nejednakosti, tako će i rat među nacijama što se vodi za časnu stvar promijeniti sadašnje nepravde. [...] Ako je dopustivo da se radnička klasa ujedini kako bi krvoprolicem svrgnula nepravednu vladavinu, tada bi trebalo bezuvjetno odobriti Japanu da usavrši svoju kopnenu vojsku i mornaricu te da povede rat za rektifikaciju nepravednih međunacionalnih granica. U ime racionalne socijalne demokracije, Japan polaže pravo na Australiju i Istočni Sibir. (prema Anderson, 1990: 91–92)

Još jedan značajan preobraćenik s komunizma na nacionalsocijalizam bio je Katsumarō Akamatsu, čiji je početni komunistički aktivizam kasnije ustupio mjesto anti-materijalističkom svjetonazoru koji sintetizira elemente budizma, štovanja cara i etno-nacionalizma. U svojoj knjizi iz 1953., *Tōyō e no kyōshū: Kindai bunmei no botsuraku (Nostalgija za Istokom: Propast moderne civilizacije)*, Akamatsu piše kako je poslijeratni svijet zahvaćen krizom ljudskog duha, gdje ni „sebično kapitalističko društvo suvremene Amerike“ ni „opresivni birokratski autoritet Sovjetske Rusije“ nisu doveli do „istinskog oslobođenja“ (Large, 1983: 58–59).

¹⁸ Large (1983: 33) ističe kako se međuratni politički ekstremizam u Japanu može razumjeti ne toliko kao suparništvo lijevih i desnih ideologija, već kao grupu različitih ideologija koje ujedinijuje zajedničko stremljenje k renovaciji (*kakushin*, 革新) koja je trebala temeljito transformirati japansko društvo; prema Katsumaru Akamatsuu (1894. – 1955), *kakushin* bi morao biti usko vezan uz njegovu teoriju „znanstvenog japanizma“, prema kojemu bi se socijalistička renovacija trebala temeljiti na jakoj nacionalnoj svijesti, na *kokutaiju* i na carskom sistemu.

¹⁹ Suprotno tome je „Desnica B“ nezavisnost Japana smatrala važnijom od uspostavljanja prekomorskih kolonija i marionetskih država.

Akamatsu ovdje služi kao jasan egzemplar nastojanja japanskih poratnih političkih teoretičara za stvaranjem revitalizirane ideologije *kokutai* (国体)²⁰. Također, njegovo stajalište protiv oba hladnoratovska bloka sugerira viziju Japana koja se ne uklapa u političko-ekonomske ideologije ostalih dominantnih velesila. Naravno, ova i slične koncepcije *kakushina* nisu zaživjele, te je poslijeratna ideološka obnova Japana na kraju bila provedena od strane američke vlasti čije ideje je LDP gotovo u potpunosti prihvatio.

Osoba koja znakovitije od svih predstavlja poslijeratnu vezu između imperijalizma i socijalizma je Inejirō Asanuma (1898. – 1960.), karizmatični socijalistički vođa koji je, postavši članom Parlamenta 1936., svoj prethodni antiimperijalistički stav zamijenio entuzijastičnom potporom za japanski „sveti rat“ u Istočnoj Aziji, smatrajući da bi Japan vlastitim imperijalizmom trebao odgovoriti na američko „imperijalističko“ širenje interesne sfere.²¹ Tijekom rata je sudjelovao u cenzuri pacifističkog političara Takaa Saita (1870. – 1949.) zbog njegovog antiratnog govora 1940., dok se kasnije, kao vođa poslijeratnih socijalista, protivio ponovnom naoružanju Japana. Unatoč tome, zadržao je svoje stavove o potrebi za ujedinjenom Azijom. Proamerički antikomunist Otoya Yamaguchi (1943. – 1960.) izvršio je atentat na Asanumu 1960. godine. (Hoover, 2011: 31)

Japanske varijante nacionalsocijalizma samo su jedan ogranak poratnih ideoloških trendova koji se tiču japanskog patriotizma i izgradnje novog nacionalnog identiteta. Kao što je već spomenuto, neki od predratnih socijalista i komunista kasnije su se preobrtili na carski nacionalizam, a nakon rata su postali proamerički antikomunisti ili *uyoku* aktivisti. Jedan od njih je bio Bin Akao (1899. – 1990.) koji je, primjerice, u mladosti bio anarhist, da bi zatim postao žestoki promicatelj japanskog imperijalizma, a nakon rata je prešao na

²⁰ *Kokutai* je kompleksna riječ koja može označavati državno uređenje, ali i nacionalni identitet, nacionalnu čast i zasnivanje japanske države na carevoj vlasti. Prema Motohiku Anzuiu: „Ako promatrate Državu kao kalup ili posudu, sadržaj koji ispunjava taj kalup ili posudu je stvarnost države, to je *kokutai*“ (prema Kitagawa, 1974: 209).

²¹ Za Matsumota (1971: 55), ideal oslobađanja potlačenih azijskih naroda od zapadnog imperijalizma bio je „praktički jedina smisljena nacionalna misija koju je moderni Japan mogao slijediti kad njegov nacionalizam nije mogao dijeliti univerzalistički koncept čovječanstva koji je bio inherentan u zapadnom nacionalizmu.“ Ovaj je ideal predstavljao i pokušaj razotkrivanja „nedovršenosti ili lažnosti univerzalnosti zapadnih ideala“. Iako Matsumoto ovdje govori o predratnom japanskom nacionalizmu, ove su značajke primjetne i u ideološkim nastojanjima hladnoratovskih japanskih socijalista. Potencijalna veza s propagandom tadašnjeg komunističkog svijeta, koja je famozno ukazivala na licemjerje Zapadnog bloka, može biti predmetom daljnjeg istraživanja.

proamerikanizam. Ipak, unatoč Akaovom izričitom proamerikanizmu, platforma njegove Velike japanske domoljubne stranke (*Dai Nippon Aikokutō*, 大日本愛国党) protivi se kako sovjetskom komunizmu, tako i „demokraciji uvezenoj izravno iz Amerike“, bilježi Stockwin (2004: 176).²² Jedan od njegovih pristaša bio je Otoya Yamaguchi, Asanumin atentator. (Skya, 2009: 163)

Tri izričito važne osobe iz ovog konzervativnog kruga su poslovni čovjek Ryōichi Sasakawa (1899. – 1955.), ekonomski upravitelj Mandžurije, svojedobni premijer i djed Shinza Abea (1954. – 2022.) Nobusuke Kishi (1896. – 1987.) te *uyoku* radikal Yoshio Kodama (1911. – 1984.). Njih trojica su se nakon rata upoznali u savezničkom zatvoru, kamo su dospjeli pod optužbom za ratne zločine. Kodama je pak pušten iz zatvora kako bi Amerikancima služio kao antikomunistički obavještajac, a osim toga je osnažio odnose između konzervativne vlade i *yakuza*. Sasakawa je nakon izlaska iz zatvora postao biznismen i filantrop, piše Hoover (2011: 339), dok su Kishija američki okupatori odabrali kao provoditelja proameričke politike. Kishi je tako igrao važnu ulogu u spajanju konzervativnih²³ stranaka u LDP, a od 1957. do 1960. je obnašao dužnost premijera Japana (Hoover, 2011: 186).

Posebno je važna njegova uloga u produljenju ugovora *Anpo* 1960. godine. Međutim, ono što se često naziva sukobom između „lijevih“ i „desnih nacionalista“ može se preciznije opisati kao sukob antiameričkih socijalista i konzervativnih pragmatista, smatra Kapur (2018: 1–4). Negdje se za ovaj „lijevi nacionalizam“ može čuti pojam „nacionalizam mira“ kao sinonim za poslijeratni „neslužbeni nacionalizam“ japanskog naroda, koji se nalazio u opoziciji vladinom „službenom nacionalizmu“, a koji se oslanjao na potporu Washingtona (Lai, 2014: 77). Masovni ljevičarski prosvjedi 1960. doveli su do

²² Dakle, postoji određena sličnost s Akamatsuovim stavom kako bi se Japan trebao usprotiviti i jednom i drugom hladnoratovskom bloku.

²³ U ovom vremenu i mjestu, termin „konzervativci“ se odnosi na političke figure koje su bile provodile proameričku politiku.

Kishijeve ostavke, ali i ultranacionalističkog²⁴ terora.²⁵

Lijeve studentske organizacije koje su prosvjedovale protiv ugovora *Anpo* imale su suparnika u vidu desnih „antiradikalnih studentskih organizacija“, čiji su se članovi pokušali distancirati od predratnih nacionalističkih ideologija:

Nije sasvim ispravno nazivati ih kolektivno „desničarima“, implicirajući ekstremizam, ili čak „nacionalistima“ u kontekstu predratnog *kokka shugija*. Nazivali su se *minzoku-ha* (民族派), studenti rasne (japanističke) škole ili nacionalističke frakcije. Sami *minzoku-ha* studenti općenito se protive poistovjećivanju s predratnim „desničarima“ i „nacionalistima“, tvrdeći da „istinski“ desničarski mladi ljudi obično nisu sveučilišni studenti. Međutim, možda je najvažnija razlika u praktičnom smislu jednostavno to što im je vrsta fanatizma koja je karakterizirala predratnu nacionalističku mladež posve strana. (Hall, 2021: 16)

U kontekstu anti-*Anpo* demonstracija djelovali su razni akademici koji su pokušali opisati željeni smjer japanske nacije. Možda je najznačajniji poslijeratni intelektualac povezan s nacionalizmom bio Masao Maruyama (1914. – 1996.), koji je zagovarao konstrukciju demokratskog ili „zdravog“ nacionalizma u modernom Japanu za razliku od ratnog imperijalizma (Doak, 2006: 27). Maruyamine liberalne ideje bile su u sukobu s ekonomskom ljevicom.

Japanski marksisti 1950-ih iskoristili su Staljinovu formulaciju nacije kao polazište njihovog političkog projekta – ustoličenje japanske nacije/rase (*minzoku*) nasuprot politički

²⁴ Prema Sabeyju (2013: 276), u modernom Japanu se pojam „ultranacionalizam“ (超国家主義, *chōkokka shugi*) odnosi na razne vrste ekstremnog nacionalizma: „(1) korištenje vojne sile za japanski ekspanzionizam; (2) štovanje cara kao fokus domaće političke aktivnosti; (3) nacionalno discipliniranje u svrhu povećanja japanske moći i utjecaja u svijetu“. Također, čini se da neki današnji japanski desničari doživljavaju pojam kao uvredu; pišući za desno orijentirani Japanski institut za nacionalne osnove, Morgan (2022) brani političara Shintara Ishiharu od optužbi za ultranacionalizam i umjesto toga predlaže korištenje riječi „patriot“.

²⁵ Tako je primjerice Hōji Shimanaka (1923. – 1997.), direktor izdavačke kuće Chūō Kōronsha umalo izgubio život u pokušaju atentata od strane jednog mladog radikala 1960. godine; zbog ovog incidenta je Chūō Kōronsha doživjela konzervativniji zaokret (Kapur, 2018: 255 - 261). Pokušaj atentata na Shimanaku pospješio je fenomen autocenzure znan kao "tabu krizanteme" (菊タブー, *kiku tabū*), koji zabranjuje javno spominjanje carske obitelji u negativnom svjetlu (Andrews, 2016: 51).

krojenom kolektivizmu, kao alat za suprotstavljanje američkoj dominaciji istočnoazijske regije. Neki su marksistički povjesničari 1948. godine počeli napuštati ideal „demokratizacije“ i prihvaćati etnonacionalizam. Smatrali su kako je u Japanu odavno postojao narod ljudi koje ujedinjuje „ekonomski život, jezik i psihološki ustroj koji se manifestira u zajedničkoj kulturi“, a koji je bio relativno nezavisan od japanske države i njenog vlastitog imperijalizma (Gayle, 2002: 4). Shigeki Toyama (1914. – 2011.) je bio vođa poslijeratnih etnonacionalističkih marksista; smatrao je da postoje dvije vrste nacionalizma – „progresivni“ i „reakcionarni“, koji su u međusobnom sukobu. Nadahnut Staljinovim instrumentalnim pristupom nacionalizmu koji uzdiže etnonacionalizam kao nacionalizam naroda (osobito radničke klase) kojemu se suprotstavlja (i kojeg tlači) nacionalizam kojeg cinično gura vladajuća klasa, Toyama je reakcionarni nacionalizam prozvao „ultranacionalizmom“ – engleskom riječju. Toyama se razlikuje od Maruyame u tome što nije ograničio „ultranacionalizam“ na ratno razdoblje, već ga je smjestio u širu povijesnu perspektivu koja pretpostavlja borbu reakcionarnog nacionalizma protiv „domorodačkog, populističkog nacionalizma“. Spojivši u svom izražavanju *minzoku* nacionalizam s patriotizmom, Toyama nije koristio riječi *minzoku shugi*, *kokka shugi* ili *kokumin shugi*, već englesku posuđenicu *nashonarizumu* (Doak, 2021: 28).

Maruyamin koncept *kokumin shugija* (građanska nacionalna svijest) razlikuje se od koncepta *minzoku shugija* (etnička nacionalna svijest) marksističkog povjesničarskog društva *Rekishigaku kenkyūkai* (歴研, *Rekiken*). Maruyamina ideja može se opisati sintagmom „liberalni nacionalizam“ (konstrukcija demokratske revolucije i javne sfere), dok su *Rekiken*ovci nastojali „osloboditi“ japanski narod, ravnajući se po azijskim pokretima za nacionalno oslobođenje. Koncept *minzoku shugija* kasnije je iteriran od strane raznih poslijeratnih intelektualaca – Shunsuke Tsurumi je još 1968. izražavao želju za "oslobođenjem" japanskog naroda od poslijeratne države, dok su Yoshimi Takeuchi 1973., a Ken'ichi Matsumoto 1995. godine zagovarali renovaciju japanske narodne svijesti, modeliranu po maoističkoj revolucionarnoj tradiciji. Ova retorika se u biti nastavlja na marksističku poslijeratnu ideju *kenzen na minzoku shugi* (健全な民族主義, povratak čistoj nacionalnoj kulturi neokaljanoj poratnim društveno-političkim reformama) (Gayle, 2001: 14).

Politolog Kei'ichi Matsushita (1929. – 2015.) je krajem 1950-ih također zazivao istinski „populistički nacionalizam“ (大衆的ナショナリズム, *taishūteki nashonarizumu*). Prema Gayleu (2003: 155), Matsushita je tvrdio kako su tradicionalni marksistički pojmovi klase bili izgubili relevantnost za japansko društvo budući da je „dvadeseto stoljeće proizvelo društva u kojima su čak i proletarijat i oni na dnu mogli sudjelovati u vlastitoj naciji (祖国, *sokoku*) po prvi put.“

Nakon *Anpo* prosvjeda, Takaaki Yoshimoto (1924. – 2012.), jedna od ključnih ličnosti japanske nove ljevice, kombinirao je elemente desnog i lijevog populističkog nacionalizma s konceptom „domorodnosti“. Doak (2006: 30) ističe kako je Yoshimoto osuđivao staljiniste zbog „izdaje običnih ljudi tijekom prosvjeda“, kritizirao liberale „čiji je nacionalizam proizašao iz stranih (zapadnih) političkih teorija“ i opisao narod kao entitet zatvoren u „strukтури neprijateljstva s elitama i političkim institucijama poput države“.

Dakle, prva faza poslijeratnog japanskog „nacionalizma“ pokrivala je svakojake ideologe koji su zapravo bili u međusobnom konfliktu – od „službenog“ nacionalizma utjelovljenog u proameričkoj, konzervativnoj vlasti LDP-a i njihovih radikalnijih uličnih aktivista, do nacionalsocijalista koji nisu nužno imali veze s njemačkim nacizmom već su imali vlastite interpretacije ideje *kokka shakai shugi*, pa sve do marksista i socijalista koji su htjeli izazvati buđenje nacionalnog duha iz nominalno anticolonijalističkih povoda.

Imajući na umu McVeighovu (2003: 10) podjelu japanskog nacionalizma na službeni (državni) i neslužbeni (popularni), možemo reći da potonji tip u srži reaktivan a ne asertivan. Dakle, jedno važno obilježje nacionalizma žrtve je osjećaj ugroženosti od strane vanjskog svijeta. Chan i Bridges (2006: 138) stoga zaključuju kako se japanski popularni nacionalizam druge polovice 20. stoljeća temelji na „pro-japanskom“ osjećaju, ili pak osjećaju protiv vanjskog svijeta u cjelini, prije negoli na osjećaju protiv neke specifične druge države, što ga razlikuje od, primjerice, antiameričkih ili antikineskih oblika japanskog nacionalizma.

3.2. Od šezdesetih do kraja osamdesetih

Druga se faza poslijeratnih nacionalizama poklopila s ubrzanim ekonomskim rastom zemlje, a obilježena je konvergencijom službenog državnog i neslužbenog popularnog nacionalizma (Lai, 2014: 77). Matsumoto (1971: 56) kao jednu izuzetno bitnu značajku poslijeratnog japanskog nacionalizma navodi depolitizaciju istog. Ovaj je „depolitizirani nacionalizam“ imao dvije manifestacije: prva je bila entuzijastična podrška ne-militarističkim nastojanjima povećanja „međunarodnog prestiža“ (u pitanju su događaji poput Olimpijade u Tokiju 1964. i Svjetske izložbe u Osaki 1970.), a druga individualistički naponi japanskih građana da vlastitim naporom poboljšaju svoje životne uvjete umjesto da se oslone na javna rješenja – ovaj je trend bio prozvan *myhome*-izam (マイホーム主義, *mai hōmu shugi*). Ova sublimacija tribalističkih impulsa u nenasilne pravce vidljiva je i u „ekonomskom nacionalizmu“, kojeg autor vidi kao rezultat „preokupacije privatnim ekonomskim interesom“.

U sedamdesetima se pojavio fenomen kojeg neki izvori nazivaju „novom desnicom“ (新右翼 *shin uyoku*) (Hall, 2021: 17), a drugi „neonacionalizmom“ (新国家主義 *shin kokka shugi*)²⁶ (Hammond, 2013: 176), a koji je bio kritičan prema japanskom savezu sa Sjedinjenim Američkim Državama. Ekscentrični pisac Yukio Mishima (1925. – 1970.) bio je jedna od bitnijih figura ove faze. On je etatičko-nacionalističke pokrete suvremenog Japana oslovljavao *kokka shugi* (国家主義) ili jednostavno *uyoku* (Noguchi i Craig, 1984: 443). Posvetivši život ideji „harmonije pera i mača“ (izjednačavanju estetskog i političkog), Mishimini književni radovi oplakivali su „tradicionalne“ militarističke vrijednosti Japana,²⁷

²⁶ Termin „neonacionalizam“ je isto tako veoma fleksibilan budući da se koristi i, između ostalog, za povijesno-revizionističke namjere političara poput Shinza Abea (Hemmings, 2014: 1), dok ga drugi definiraju kao kombinaciju „nacionalizma odozgo (političkih aktera) i nacionalizma odozdo (intelektualaca, masovnih medija, i tako dalje)“ (Suh, 2010). Mullins (2012: 102) pak veže „neonacionalizam“ uz trend religijskog nacionalizma koji se pojavio kao reakcija na akcije kulta *Aum Shinrikyō* (オウム真理教), a Lai (2014) se koristi pojmom kako bi opisao nacionalizam nakon prsnuća ekonomskog balona. Također, ove „neonacionalizme“ ne treba miješati s antiokspanzionističkom ideologijom *shin minzoku shugi* (新民族主義, koja se u izvorima na engleskom prevodi kao *neonationalism*) aktivističke grupe *Nichigakudō* iz 1970-ih (Hall, 2021: 16).

²⁷ Starrs (1994: 7) ukazuje na ironiju dubokog Nietzscheovog utjecaja na Mishimu: „...s obzirom na njegove obožavane maske „ultranacionalizma“ i „tradicionalizma“, ovo Mishimu esencijalno čini „zapadnim“ misliocem – ili barem „modernim“ misliocem...“.

koje je autor smatrao lijekom protiv onoga što je smatrao materijalizmom poslijeratne liberalne demokracije. Mishimina djela, u svom fatalizmu i opsjednutošću smrću i mačizmom, najavila su njegovo samoubojstvo *sepukkuom* u tokijskoj vojnoj bazi 1970., koje je izvršio prilikom neuspjelog pokušaja državnog udara s ciljem anulacije pacifističkog ustava. Smatrajući kako „ljudi ne žele umrijeti za *my home*, [...] za stvari koje se mogu vidjeti“, Mishima je promovirao ideju homoerotskog carskog nacionalizma kao odgovor na dominantni konzumerizam ili *myhome*-izam. Prema njemu, ljevičarske studentske aktiviste je Japan iznevjerio tako što im „nije dao ništa što bi moglo zadovoljiti njihov nagon smrti²⁸“. U biti, Mishima je interpretirao prosvjede studenata kao oblik reakcije na društvo koje ih je „lišilo mogućnosti da u smrti spoznaju Apsolut – izvanpovijesni kulturni princip kojeg utjelovljuje car“. (Adriasola, 2015: 119)

Paradoksalno, Mishima u svom privatnom životu nije bio ksenofob, tvrdi Andrews (2016: 63). Slično tome, aktivisti povezani sa *shin uyoku* u nekim su slučajevima bili korejskog ili *burakumin* porijekla, te u skladu s tim idealni Japan nisu zamišljali kao monoetničku državu, već kao multietničko carstvo gdje carski podanici potječu od različitih korijena. To je značilo da su ovi nacionalisti dijelili život s Korejcima, *burakuminima*, gangsterima i drugim društvenim autsajderima (Hall, 2021: 19).

Mishimina je smrt inspirirala novinara Kunia Suzukija (1943. – 2023.) da 1972. godine osnuje *shin uyoku* organizaciju Issuikai (一水会), koja je kritizirala američku vanjsku politiku. Grupa je bila otvorena interakciji s progresivnom ljevicom, te su njeni vođe postali praktični „glasnogovornici za nacionalistička pitanja“ u japanskim i međunarodnim medijima (Hall, 2021: 17–18).

U osamdesetima je u Japanu procvjetao takozvani „BDP nacionalizam“, sintagma koja označava široko rašireni osjećaj nacionalnog ponosa zbog poslovno-tehnološkog uspona Japana (Lai, 2014: 77). Takvo je razmišljanje između ostalog dovelo do afirmacija japanske kulturne jedinstvenosti (*nihonjinron*²⁹ je doživio ogromnu popularnost), ali i ideja

²⁸ Ovdje se misli na „nagon smrti“ (*Todestrieb*) iz Freudove psihoanalize, koji vodi čovjeka prema agresiji i autodestrukciji.

²⁹ Literatura koja cilja pružiti znanstvenu podlogu osjećaju japanske iznimnosti. Kao uzroke japanskog uspjeha vidi specifičnosti japanskog naroda koje su navodno proizašle iz klime, metode odgoja, gramatike

rasne nadmoćnosti, pa i povijesnog revizionizma s ciljem rehabilitacije ratnog imperijalizma.³⁰ Primjerice, jedan od najzapaženijih *nihonjinronovaca* tog desetljeća bio je Tadanobu Tsunoda, poznat po teoriji unikatnosti „japanskog mozga“, koji navodno procesuirao zvukove na drugačiji način od „zapadnjačkih mozgova“. U ovom je kulturnom okruženju LDP-ovac, a kasnije i tokijski guverner Shintarō Ishihara (1932. – 2022.) napisao knjigu „*No to ieru Nihon* (「NO」と言える日本, *Japan koji zna reći „Ne“*), gdje se protivi japanskom klijentelizmu Sjedinjenim Državama i općenito kritizira Ameriku, optužujući ju za antijapanizam u poslovnom i političkom svijetu (Simcock, 2013: 182). Knjiga je doprinijela popularnoj konstrukciji identiteta žrtve kao aspekta općenitog japanskog nacionalnog identiteta.

Jedna od nuspojava „BDP nacionalizma“ bio je i antisemitizam, čiji elementi poslijeratnog Japana nisu uvijek bili vezani uz ostavštinu ratnog imperijalizma i Trojnog pakta. Primjerice, 1980-ih, napetost oko trgovinskih sukoba sa SAD-om i nagla revalorizacija jena uzrokovala su „židovski bum“ u izdavaštvu na način da se pojavilo mnoštvo knjiga, od kojih su neke bile filosemitske, a neke antisemitske. Najkontroverzniji pisac o ovoj temi je Masami Uno, autor serijala *Upoznaj Židove* i autor bestselera *Yudaya ga hodokeru to sekai ga miete kuru* (ユダヤが解ると世界が見えてくる *Ako razumijete Židove razumijete i svijet*), zasnovanog na antisemitskom tekstu *Protokolima sionskih mudraca*; prema Unu, Aškenazi su „lažni Židovi“, dočim su Japanci potomci Desetero izgubljenih plemena Izraela.³¹

U 1980-ima se također pojavila nova značajna tema iz domene diskusija o japanskom identitetu i nacionalizmu. U drugoj polovici desetljeća, Japan je doživio

japanskog jezika, etničke homogenosti, seoske kulture koja je izrodila „odanost skupini“... (Totman, 2005: 524)

³⁰ Bilo je kontroverznih izjava japanskih političara koji su uspoređivali japansku homogenost i američku etničku raznolikost, uključujući premijera Yasuhira Nakasonea (1918. – 2019.), koji se 1986. ispričao američkoj javnosti nakon što je izjavio kako homogeni Japan ima „višu razinu inteligencije“ od SAD-a (Burgess, 1986). Iste je godine ministar obrazovanja Fujio Masayuki izjavio je kako japanski agresorski rat protiv Kine u 1930-ima „nije bio tako gnjusn“ (Katō, 1988: 1). Ikutarō Shimizu, sociolog i jedna od vodećih figura u anti-Anpo prosvjedima, izjavio je 1980. kako Japanci imaju pravo na posjedovanje atomskog oružja upravo zato što su oni bili njegova žrtva (Koschmann, 2013: 17).

³¹ Teorija o japansko-židovskom zajedničkom porijeklu (日ユ同祖論, *Nichi-Yu dōsoron*) nije Unova umotvorina, već ju je prvi iznio škotski misionar Norman McLeod (Goodman i Miyazawa, 2000: 59).

povećanje broja ilegalnih stranih radnika;³² ranih 1990-ih bilo ih je skoro 300 000, uglavnom iz Kine, Filipina, Tajlanda, Irana, Malezije, Južne Koreje, Bangladeša i Latinske Amerike. Ubrzo je započela nacionalna debata o japanskom identitetu. Neki vladini službenici su htjeli popuštanje restrikcija glede stranih radnika, drugi su htjeli da se zabrana održi. Tvrdili su kako bi dovođenje stranaca moglo dovesti do eksploatacije radnika, sniženja plaća japanskih zaposlenika, rasta getoizacije i kriminala, te destabilizacije etničke homogenosti zemlje (Huffman, 2013: 61). Drugi su smatrali kako se Japan ne može održati bez oslanjanja na strane radnike, te kako je Japan već „prešao nepovratnu točku“ (Yamanaka, 1995: 133).

Dakle, druga faza poslijeratnog nacionalizma uvelike je obilježena nacionalnim samopouzdanjem nastalim iz tehnološkog uspona i ekonomskog uspjeha. Za razliku od nacionalizma prve faze, koji je bio obilježen ideološkim sukobima i nesuglasja o japanskom identitetu, drugu fazu obilježava dominantna, široko rasprostranjena ideja o jedinstvenosti japanskog naroda.

3.3. Od devedesetih nadalje

Puknuće ekonomskog balona ranih devedesetih dovelo je do „demoralizirajućeg utjecaja na japansku psihu“ i svojevrsne krize nacionalnog identiteta (Lai, 2014: 79). To je, međutim, u javnom životu uzrokovalo i brzu kristalizaciju raznih *uyoku*, koji su u novom tisućljeću putem digitalnih medija brzo našli način za širenje svojih poruka. U nastojanju da objasni zašto je nacionalizam u porastu u Aziji i šire u doba kada globalizacija postaje sve izraženija, Nakano (2016) iznosi tvrdnju kako je uzrok tome politička dinamika post-hladnoratovske ere. Naime, otvoreniji, liberalniji nacionalizam koji se pojavio u Japanu osamdesetih bio je popraćen „iznenadnom revizionističkom reakcijom“ u kasnim devedesetima, zaokretom koji se pooštrio tijekom premijerskog mandata Jun'ichira Koizumija između 2001. – 2006. godine.

Pred kraj Hladnog rata, svijet je prolazio kroz razdoblje liberalnog otvaranja – Kina

³² Japanski zakon o imigraciji nije dopuštao dolazak nekvalificiranih radnika u zemlju, te je stoga većina njih došla ilegalno (Huffman, 2013: 60).

je započela gospodarske reforme 1978., Južna Koreja je doživjela demokratizaciju krajem 1980-ih, a Sovjetski Savez je, u konačnici, doživio potpunu disoluciju. U nastojanju da spriječi sovjetski scenarij, Kina je slomila pro-demokratski pokret na Tiananmenu 1989., dok je Japan pod Yasuhirom Nakasoneom³³ između 1982. i 1987. pogurao neoliberalne reforme.

Japanski doprinos američkim snagama tijekom Zaljevskog rata 1991. u iznosu od 13 milijardi dolara nije po završetku rata bio valoriziran kao što je japanska politička elita očekivala, što je posljedično uzrokovalo osjećaj nacionalne frustracije zbog činjenice da Japan nema globalni diplomatski utjecaj u skladu s njegovom ekonomskom moći. To je utjecalo na pojavu dva nacionalistička tabora nakon Zaljevskog rata: 1) proamerički konzervativci, sa željom osnaživanja saveza Japana i SAD-a; 2) antiklijentelisti, koji se protive statusu Japana kao državi-klijentu SAD-a. Uspon Kine je proizveo i podjelu na „nacionalistički“ i na „proazijski“ tabor, gdje konture prvoga ugrubo nalikuju onima konzervativnog, a konture drugog onima antiklijentelističkog. Dok nacionalisti žele da Japan zadrži svoj „ne-azijski“ identitet bez kajanja zbog ponašanja Japana tijekom imperijalnog razdoblja, proazijski se žele iskupiti za povijesnu agresiju Japana i produbiti političke veze s Kinom. (Estévez-Abe, 2014: 167–168)

Dakle, japanski politički čelnici, uključujući Nakasonea, smatrali su kako je pomirenje s bivšim žrtvama japanskog militarizma, poglavito s Kinom i Južnom Korejom, ključ za ostvarenje japanskih ekonomskih i geopolitičkih ambicija. „Neliberalni, revizionistički zaokret“ kasnih devedesetih je, prema Nakanu (2016), rezultat nekoliko čimbenika: smjene političkih elita, ekonomskih problema (gospodarska stagnacija, rastući javni dug, sve veći klasni jaz koji „potkopava temeljne norme i vrijednosti iza poslijeratne nacionalne kohezije“) te općedruštvenih kriza (rast broja samoubojstava i razvoda, smanjenje broja sklopljenih brakova i niža produktivnost).

Posljednjih desetljeća pravi procvat bilježe religijski lobiji nastali pedesetih godina prošlog stoljeća s ciljem „obnove“ Japana kakav je bio prije američke okupacije. Te su skupine, inače uglavnom bliske suradnice LDP-a, iskoristile društvenu pomutnju uslijed

³³ Nakasonea, poznatog po imidžu japanskog pandana Ronaldu Reaganu i Margaret Thatcher, ponekad se opisuje i kao neokonzervativca (Selden i Nozaki, 2009).

velikih kriza 1995. godine uzrokovanih potresom u Kobeu i terorističkim napadom kulta Aum Shinrikyô u Tokiju za širenje svojih restauracijskih stavova. Vjersko-nacionalističke grupe su u svojoj namjeri uvođenja patriotskog obrazovanja u javne škole, normaliziranja službene posjete svetištu Yasukuni i revidiranja ustava, osnažile također i nakon potresa i tsunamija u Sendaiju 2011. godine (Mullins, 2016). Definirajući nacionalizam kao „političke odluke i popratne diskurse usmjerene na jačanje osjećaja kolektivnog nacionalnog jedinstva kroz jačanje i zaštitu teritorijalnih granica i granica koje definiraju tu kolektivnu naciju [u pogledu Japana, ovo se odnosi na skup politika i uvjerenja koji japanski narod vide kao mjerljiv kolektiv, ujedinjen kroz zajednička povijesna iskustva, vrijednosti i kolektivni identitet]“, Boyd (2019: 82) identificira nekoliko aktualnih japanskih vjersko-nacionalističkih grupacija, kao što su nevladine organizacije *Nippon Kaigi* (日本会議, Konferencija Japana) i *Jinja Honchō* [神社本庁, Udruženje šintoističkih svetišta].

Nippon Kaigi je nevladina promonarhistička organizacija osnovana 1997. koja broji oko 50.000 članova, a čiji se idealni društveni poredak po vrijednostima može usporediti ne toliko s vojnom diktaturom za vrijeme Drugog svjetskog rata koliko s Japanom prije razdoblja Shōwa (Weiss, 2018: 7). *Nippon Kaigi* uživa posebnu pozornost od strane senzacionalističkih medija budući da je imidž grupe obilježen činjenicom da se nekoliko recentnijih japanskih premijera (Tarō Asō, Shinzō Abe i Yoshihide Suga) povezuje s njom (Salmon, 2021). Iako su ove grupe stvorile lobistička krila koja utječu na politiku na nacionalnoj razini, Boyd (2019: 90–91) ih naziva organskima: „Ovo nije fenomen koji prvenstveno pokreće elita, budući da dokazi upućuju na to da je nacionalistički pokret izgrađen od strane tih organizacija iz organskih temelja japanskog društva.“

Boydova interpretacija *Nippon Kaigija* kao „organske“ organizacije je pomalo neočekivana, imajući na umu da se radi o udruženju koje je veoma blisko s nekima od najvećih imena u japanskoj politici.³⁴ U 1990-ima, grupa LDP-ovih političara, koja je uključivala budućeg premijera Shinza Abea, pokušala je izgraditi ideju Japana kao „normalne zemlje“ – nezavisne države koja može igrati vodeću ulogu u međunarodnim

³⁴ Weiss (2018: 15) drži kako je *grassroots* identitet otvoreno lobističkih organizacija poput *Nippon Kaigija* neuvjerljiva fasada: „*Nippon Kaigi* uglavnom lobira članove sabora parlamentarnim organizacijama zvanima *giin renmei* (議員連盟). Postoje deseci *giin renmeija*, ali višestruki izvori potvrđuju kako *Nippon Kaigi* ima neke od najaktivnijih...“.

odnosima. Abe i grupa njegovih istomišljenika kritizirali su poslijeratni režim, kojeg je predstavljao pacifistički identitet i Yoshidina doktrina (Nakahara, 2021).

Budući da je japanska ekonomska situacija nastavila bilježiti negativne trendove i početkom 21. stoljeća, dok je kineska brzo rasla svake godine, japanska politička elita sve se više okretala revizionističkim gestama kako bi građanima probudila ponos prema domovini. Odnos japanskih političkih elita prema Yasukuniju može nam služiti kao izvrstan primjer nacionalizma kojeg usmjerava država:

[S]vetište Yasukuni preuzelo je staru vjersku praksu štovanja mrtvih vojnika, bez obzira protiv koga i za što su se borili, te postalo nacionalno svetište za obožavanje *eireija* (英霊), heroja koji su umrli za cara. Yasukuni je postao središnji simbol države, domaćin ključnih događaja, a koristilo ga se i za simbol na nacionalnoj valuti. (Weiss, 2018: 6)

Abe, inače unuk Nobusukea Kishija, posjetio je svetište Yasukuni za vrijeme svog premijerskog mandata, nastavivši tako običaj prijašnjeg premijera Jun'ichira Koizumija, čime je dodatno dolio ulje na vatru već postojećih tenzija između Japana i njemu susjednih zemalja koje taj čin shvaćaju kao simboličnu provokaciju.

3.3.1. Internetski nacionalizam

Može se reći da se takav državni nacionalizam odrazio i na internetu, bolje rečeno kroz fenomen „internetskog nacionalizma“. Važan oblik modernog etnonacionalističkog (*minzoku shugi*) sentimenta je *netto-uyo* (ネットウヨ internetska desnica), oblik internetske subkulture koji se razvio na stranicama kao što je 2chan. *Netto-uyo* predstavlja neuobičajenu formu etnonacionalističkog diskursa zbog svog postmodernog prizvuka. Sakamoto (2011) ga definira kao „deteritorijalizirani nacionalizam“, prožet kroz više slojeva ironije, fragmentiran, ciničan, izuzetno kritičan prema nacionalnim medijima i „fizičkom“ aktivizmu; jedino što ujedinjuje ovakve nacionaliste je šovinizam prema

Korejcima te drugim etničkim manjinama i migrantima. Za razliku od „klasičnog“ shvaćanja nacionalizma kao ideologije koja zahtijeva pristup fizičkom teritoriju omeđenom stvarnim granicama, „nacionalizam s 2chana“ je radikalno drugačiji fenomen; zbog anonimnosti koje pruža ova stranica, čak se i osobni identitet rastače, budući da korisnici mogu bez bojazni od negativnih posljedica „fizičke“ društvene interakcije isprobavati drugačije identitete, uključujući i razne antisocijalne i ksenofobne. Ironična i cinična atmosfera ovakvih stranica se isto tako može interpretirati kao relativistička parodija političkih stavova općenito.

Mobilni telefon, prijenosno računalo, iPod i drugi prijenosni uređaji omogućuju ljudima stalni pristup informacijama po vlastitom izboru i potiču neteritorijalnu i/ili deteritorijaliziranu maštu. Nadalje, novo digitalno okruženje znači da više nismo pasivni potrošači medija; za razliku od masovnih nacionalnih tiskanih medija, koji nude jednosmjernu komunikaciju, internet dopušta svakome od nas da stvorimo vlastiti skup informacija i čak ih pošaljemo natrag u javni prostor interneta kako bi ih drugi konzumirali, obradili i prenijeli, sve u sitnim dozama. Također, za razliku od nacionalnih novina, u kojima se neizbježno susrećemo s vijestima koje nismo namjeravali čitati ili idejama s kojima se ne slažemo, svaki naš „vlastiti skup informacija“ koji prikupljamo na internetu može biti visoko personaliziran, uzak i fragmentiran. (Sakamoto, 2011)

Prosječni *netto-uyo* ima 40 godina i živi u jednoj od glavnih urbanih sredina, osobito u regiji Tokyo-Kanagawa. 75% njih su muškarci, imaju veće prihode od dobnog prosjeka, i većina njih su diplomci četverogodišnjih fakulteta. Njihov broj se kreće između 2 i 2.5 milijuna, tvrdi Tsunehira (2016).³⁵

Kad je riječ o radikalnijim oblicima nacionalizma, Higuchi (2021.) dijeli ovostoljetne pokrete krajnje desnice na tri sloja: 1) neofašističke organizacije, koje karakterizira carski nacionalizam i antikomunizam (što ih čini „staromodnima“); 2) religijska desnica i grupe ratnih veterana – ističu se snažnim političkim utjecajem te inzistiranjem na povijesnom

³⁵ Taj broj je 2016. predstavljao između 1.6 i 2 posto populacije Japana (127.1 milijuna stanovnika).

revizionizmu i carskom nacionalizmu; 3) nativističke grupe kao što je *Zaitokukai* (在特会), a koje su veoma prisutne na internetu te se oslanjaju na retoriku antikorejske ksenofobije.

Primjerice, jedan od najutjecajnijih aktivista trećeg sloja je suosnivač *uyoku* stranke *Ganbare Nippon* Satoru Mizushima, koji je 2004. osnovao televizijski kanal i internetsku stranicu za videozapise *Nihon Bunka Channeru Sakura* (Kanal Sakura o japanskoj kulturi), a koja je prožeta standardnom *uyoku* retorikom povijesnog revizionizma, antikorejanizma i antisinizma.

3.3.2. Nacionalističke i revizionističke težnje u povijesnim udžbenicima

Sadržaji japanskih udžbenika povijesti kontroverzna su tema još od 1950-ih. Prvi važniji slučaj vezan uz ovu temu odnosi se na povjesničara Sabura Ienagu (1913. – 2002.) i njegove srednjoškolske udžbenike koji su na kritički način pisali o povijesti carske obitelji i modernoj ratnoj povijesti Japana. Ienaga je 1965. podnio tužbu protiv Ministarstva obrazovanja, tereteći ga zbog cenzure; ovaj sukob interesa je završio 1990. kada je Vrhovni sud potvrdio pravo Ministarstva za zahtijevanjem revizije udžbenika (Beer, 2013: 29).

Osim situacije s Ienagom, bilo je još javnih sukoba vezanih uz sadržaj školskih udžbenika. Takozvana „druga udžbenička ofenziva“ izbila je krajem sedamdesetih nakon produbljenja internih podjela unutar LDP-a. Motivirani antikomunizmom, razni intelektualci, biznismeni i političari povezani s LDP-om i oporbenom strankom Minshatōm (民主社会党) kritizirali su i jezične udžbenike (čak je i ruska narodna priča *Djed i repa* proglašena komunističkom propagandom). „Treća ofenziva“ sredine devedesetih većim je dijelom nastala kao reakcija konzervativaca na izjave tadašnjeg premijera Morihira Hosokawe (prvi ne-LDP-ovac na ovoj poziciji još od 1955.), koji je japanska osvajanja u Aziji nedvosmisleno nazvao „vojnomo agresijom“. Društvo za reformu udžbenika povijesti (新しい歴史教科書をつくる会, *Atarashii kyōkasho o tsukuru kai*), čije su vodeće osobe

bile članovi internog odbora LDP-a,³⁶ je izdalo vlastiti udžbenik s revizionističkim gledištem na japanski imperijalizam i ratne zločine. (Selden i Nozaki, 2009)

Ta je kontroverza iz 1990-ih svakako jedna od značajnijih akademsko-medijskih senzacija vezanih uz japanski nacionalizam i revizionizam u posljednjih nekoliko desetljeća. Osim aktivnosti i publikacija Društva za reformu udžbenika povijesti, javna rasprava se tiče i Grupe za proučavanje liberalnog pogleda na povijest (自由主義史観研究会 *Jiyū shugi shikan kenkyūkai*), koju zastupaju osobe iz akademskog i umjetničkog miljea kao što su Kanji Nishio, Nobukatsu Fujioka i Yoshinori Kobayashi. Svejedno Rose (2006: 132) zapiše:

Bitku za domoljubno obrazovanje u Japanu 1990-ih treba promatrati u svjetlu promjena u japanskom obrazovnom sustavu u cjelini, koje su pak bile potaknute društvenim, političkim i ekonomskim promjenama u Japanu (kraj razdoblja Shōwa 1989., kolaps političke ljevice, pad i uspon LDP-a, dugotrajna gospodarska recesija i tako dalje), uz vanjska kretanja i pritiske (kao što su kraj Hladnog rata i globalizacija). Rasprave o reformi obrazovanja u Japanu 1990-ih činile su sastavni dio cjelokupnog programa reformi, ali su zapravo trajale od kraja okupacije.

Ova kontroverza je uspoređivana sa sličnim debatama koje su se odvijale u drugim liberalnim demokracijama tijekom istog tog razdoblja (npr. SAD-u, UK-u i Njemačkoj), što odražava „'univerzalnu' reakciju protiv pritisaka globalizacije u obliku pokušaja jačanja nacionalnog identiteta obrazovanjem“. (Rose, 2006: 147) Razlika je u tome što se u Japanu rasprava povelu u korist desno-konzervativnih ideologa naspram lijevo-liberalnih, razmišlja Rose (2006: 147). Povijesni revizionisti tako tvrde da je „iskrivljeni“ i „mazohistički“ pogled obrazovnog sustava na japansku povijest uzrok onoga što vide kao

³⁶ Krajem devedesetih, budući premijer Shinzō Abe surađivao je s Društvom za reformu udžbenika povijesti, a njegova politička karijera nakon toga karakterizirana je povijesnim negacionizmom i teritorijalizmom; primjerice, tijekom drugog mandata je odobrio izdavanje školskih udžbenika koji prisvajaju otočje Dokdo (odnosno Takeshima), oko kojih se obje Koreje prepiru s Japanom (Kwon i Benham, 2016: 55).

nisku razinu nacionalnog ponosa u trenutnoj generaciji Japanaca.³⁷ (Saaler, 2016)

Štoviše, Društvo za reformu udžbenika povijesti optužilo je poslijeratne povjesničare da tretiraju Japance poput kriminalaca koji se vječno trebaju kajati: „Ova mazohistička tendencija je postala još jača nakon svršetka Hladnog rata. Ovog trena [1997.], povijesni udžbenici u Japanu predstavljaju propagande bivših neprijateljskih država kao povijesne istine.“ (Saito, 2016: 102)

Nastavljajući se na imperijalističko-apologetske spise poput *Daitōa sensō kōtei-ron* (大東亜戦争肯定論 *Afirmacija Velikog istočnoazijskog rata*) Fusaa Hayashija izdane 1968., velik broj japanskih akademika i političara 1990-ih je osudio „kritičke poglede na rat“, odbacivši ideju da je rat bio agresorski. Hayashijevo djelo tvrdi kako je japanska modernizacija, ali i imperijalni pohod, bio reakcija na „zapadnjački kolonijalizam“ (Nakajima, 2013: 311). Jedan od važnijih dugogodišnjih članova revizionističkog pokreta je stručnjak za englesku književnost Shōichi Watanabe, koji je od 1955. napisao 612 knjiga i 695 članaka objavljenih u japanskim časopisima. Postao je zapažen svojim tvrdnjama da se Nankinški masakr nikada nije dogodio, da su svi korejski narodni heroji „teroristi“, te da su Abe i Vladimir Putin hvalevrijedni „stjegonoše nacionalizma“ dok su SAD i europske vlade, kao promicatelji globalizacije, neprijatelji Japana (Saaler, 2016). Među predvodnicima revizionističkog pokreta je i Yoshiko Sakurai, bivša televizijska spikerica koja je osnovala Japanski institut za nacionalne osnove. Ona je žestoka kritičarka onog što naziva „pogledom na povijest kroz prizmu Tokijskog tribunala“ te negira Nankinški masakr i povjesničarski konsenzus o japanskom tretmanu „žena za utjehu“ (Saaler, 2016).

³⁷ Putovanje šest članova parlamenta povezanih s *Nippon Kaigijem* u Englesku 2005. godine s ciljem kopiranja obrazovnih reformi Margaret Thatcher utjecalo je na obrazovnu politiku koju je kasnije usvojio LDP. „Grupa je identificirala probleme pred-thatcherovskog obrazovanja u tome što je ono bilo 'usredotočeno na učenike', a što je dovelo do pada akademskog uspjeha i stvaranja 'neodgovornog društva ljudi koji se moraju oslanjati na druge,' kao i 'mazohizma' zbog spominjanja povijesnih nedjela Britanskog Carstva“ (Weiss, 2018: 12).

3.3.3. „Atomski“ nacionalizam

Još jedna bitna tema je pitanje atomskog naoružanja, budući da je na pragu 21. stoljeća u Japanu oživjela rasprava o nuklearnoj prijetnji od strane susjednih država. 18. prosinca 2001., sjevernokorejski špijunski brod je zašao u japanske teritorijalne vode, gdje ga je japanska mornarica napala mitraljezima i potopila. Ovo je bio prvi put da je japanska mornarica potopila strano plovilo nakon Drugog svjetskog rata. Tema japanskog naoružanja vlastitim nuklearnim programom je postala aktualna tek nakon objave Sjeverne Koreje iz listopada 2002. o njenom razvijanju nuklearnih projektila, razmišlja Matthews (2003: 74). Situacija je eskalirala nakon što je Sjeverna Koreja priznala kako aktivno razvija atomsko oružje:

Usred veljače 2003., japanski ministar obrane Shigeru Ishiba je upozorio Sjevernu Koreju da bi Japan mogao započeti preventivni napad u svrhu obrane ako bude potrebno. Ponovio je upozorenje 15. rujna u Londonu, rekavši da je njegov stav u skladu s japanskim ustavom te da bi u slučaju raketnog napada na Japan bilo prekasno za protunapad na Sjevernu Koreju. Drugi prominentni članovi japanske vlade i medija su se složili, tvrdeći kako bi se njihova zemlja trebala pripremiti na obranu – uključujući, po mogućnosti, razvoj atomskog oružja. (Matthews, 2003: 75)

Prema Matthews (2003: 75), marginalizacija „nacionalizma“ nakon 1945. bila je, u velikom djelu, rezultat japanskog „straha od samog sebe“. Taj strah potječe iz dvije glavne brige: 1) ako japanska vojska dobije previše moći opet bi mogla uzrokovati puno boli u zemlji i 2) japanska javnost bi sama opet mogla prihvatiti militaristički nacionalizam. Sjevernokorejska prijetnja i Ishibina replika je, prema tome, blago pomaknula „Overtonov prozor“ prema militarističkom diskursu.

Razni članovi Koizumijevog kabineta su se složili s izjavama ministra obrane. Glavni tajnik kabineta Yasuo Fukuda izjavio je kako ustav ne priječi Japan da nabavi atomsko oružje; tokijski guverner Shintarō Ishihara se složio s tom izjavom. Čelnik oporbene Liberalne stranke Ichirō Ozawa je rekao kako bi Japan mogao odagnati svaku

kinesku prijetnju ako proizvede tri do četiri tisuće atomskih bojnih glava. Japanske snage samoobrane počele su s povećavanjem budžeta na raketnu obranu. LDP-jevac Shingō Nishimura je izjavio kako je „sjevernokorejski vođa Kim Jong-il Hitler, a japanska vlada se ponaša kao Chamberlain“. Profesori Sveučilišta u Kyotu Terumasa Nakanishi i Kazuya Fukuda su izjavili: „Najbolji način kako bi Japan izbjegao biti metom sjevernokorejskih atomskih raketa je da premijer bez zadržke proglasi kako će se Japan naoružati atomskim oružjem.“ Takva mišljenja se znaju pojavljivati u japanskom konzervativnom dnevnom časopisu *Sankei Shimbun* (産経新聞), dodaje Matthews (2003: 76–78)

4. NACIONALIZMI SUVREMENOG JAPANA

Prema Matthews (2003: 78), fokus zapadnih medija na manifestacije japanskog patriotizma kroz teme školskih udžbenika povijesti, debata oko Članka 9. japanskog ustava i posjeta svetištu Yasukuni površan je jer ignorira prave izvore suvremene japanske nacionalističke retorike – strah od bliskih susjeda i težnja za samoobranom.

Njegovo mišljenje je u duhu određenih desnih nacionalista iz Liberalne demokratske partije koji su i nakon Hladnog rata nastavili opisivati Japan kao zemlju čiji je navodni jedinstveni „duh“ (精神, *seishin*) na meti komunista i „Kominterne“, ali i američkog liberalizma. Književni kritičar Jun Etō je tako interpretirao postojanje pacifizma i liberalizma u Japanu kao rezultat savezničkog „ispiranja mozga“, tvrdeći kako je narod Japana psihološki porobljen od Sjedinjenih Država. (Weiss, 2018: 9)

Osim stava prema susjednim zemljama, još jedno goruće pitanje predstavlja odnos nacionaliz(a)ma s imigracijom u državu. U studenom 2018. godine, Abeova vlada je donijela parlamentarni akt koji bi omogućio dolazak stotine tisuća „polukvalificiranih“ stranih radnika u godinama koje slijede. Vlada je pažljivo naglasila kako ovo nije „imigracija“, jer ovi radnici ne bi trebali ostati do daljnjega. No, kritičari su tvrdili da je ovo politika prikrivene imigracije koja će u budućnosti stvoriti probleme u društvu. Prema Denyerovom (2018) navodu, Akira Nagatsuma iz oporbene stranke lijevog centra Ustavne demokratske stranke Japana izjavio je: „Ovo je najveća prekretnica u poslijeratnom Japanu“, tvrdeći da je vladin prijedlog „neodgovoran“ i „nepromišljen“. Napomenuo je i kako treba biti „rigoroznog planiranja i smislene debate o tome kako integrirati strance u japansko društvo“ (Denyer, 2018). Abe je pokušao privući žene i starce na tržište rada, kao i povećati stopu nataliteta, ali demografski trendovi su i danas još uvijek negativni.

Ovaj problem je doveo i do pojačane aktivnosti anti-imigracijskih etnonacionalista, kao što je *uyoku* stranka *Nippon Daiittō* (日本第一党 Prva stranka Japana), čiji je čelnik Kazuhiro Nakamura izjavio: „Trebamo zaštititi vlastitu kulturu; ljudi iz drugačijih kultura teže traženju svojih prava; kao u Europi, ovo bi moglo dovesti do katastrofe“ (Denyer, 2018). Najkontroverznija pozicija po pitanju imigracije bila je ona konzervativne

kolumnistice i savjetnice Abeove administracije Ayako Sono, koja je u članku za *Sankei Shimbun* predložila sistem rasne segregacije, prema kojemu bi dolazak imigranata bio poželjan u vidu brige za stareće stanovništvo zemlje, ali pod uvjetom da „rase žive odvojeno“ (Ryan, 2015).

Premijer Abe se, pak, izjašnjavao kao građanski nacionalist koji se istovremeno protivio i *kokka shugiju* i *minzoku shugiju*. Hvaleći naturalizirane Japance iz Brazila, Abe je koristio posuđenicu *nashonarizumu* za opis svoje vizije. U svojoj knjizi [*Utsukushii kuni e*, 美しい国へ – „Prema prekrasnoj zemlji“, vl. pr.], Abe japansku naciju ne opisuje kao *kokumin*, već kao *minzoku*. (Doak, 2021: 4)

Vladini službenici su 2021. objavili kako planiraju smanjiti restrikcije nad radnicima „plavog ovratnika“ kako bi mogli trajno živjeti u Japanu. Ovi radnici, uglavnom iz Vijetnama i Kine, po zakonu iz 2019. imaju pravo ostati u zemlji na pet godina, bez svojih članova obitelji. (Asahi Shimbun, 2021)

Treća faza japanskog poslijeratnog nacionalizma je, dakle, najznačajnija po digitalnim inovacijama, koje su uvelike potisnule s pozornice ulični aktivizam ranijih generacija. „Službeni“ nacionalizam, ili vladina ideologija, uglavnom se temelji na postepenoj liberalizaciji i globalizaciji, unatoč simboličkim gestama kao što su posjeti svetištu Yasukuni. Shinzō Abe je bio upadljiv primjer ovakve politike, a ponešto slične stavove ima i trenutni premijer Fumio Kishida koji je „spomenuo potrebu za većom [etničkom] raznolikošću u društvu“ (DW, 2021), a istovremeno je član *Nippon Kaigija* koji kaže da će „razmotriti“ o posjetu Yasukuniju (Divisek, 2021).

„Neslužbeni“ radikalni nacionalizmi, u slučajevima kad napuste internet, materijaliziraju se u vidu uličnih demonstracija ili iznenadnih nasilnih ispada radikaliziranih pojedinaca. Tako je, recimo, 24-godišnji Ryūji Kimura, koji je 15. travnja 2023. napao premijera Fumia Kishidu dimnom bombom, iza sebe navodno ostavio niz internetskih komentara koje su japanski mediji okarakterizirali kao *netouyo* retoriku. Između ostalog, komentirao je Kishidinu želju da poveća broj stranih studenata u Japanu: „Političari koji strance tretiraju bolje nego vlastite sunarodnjake zovu se izdajice“ (Ōtsuka, 2023).

ZAKLJUČAK

Kao što smo pokazali u raspravi, „japanski nacionalizam“ nije neka striktno određena ideologija već krovni naziv za raznorazne vrijednosne, političke, kulturne i društvene tekovine, od kojih su mnoge međusobno oprečne. Štoviše, upozorili smo i na poteškoće traženja jednoznačne definicije samih termina u kontekstu Japana. Iako u Europi postoji određena asocijacija pojma nacionalizam s političkom „desnicom“, dok se „ljevicu“ (uz bitne iznimke) prije vezivalo uz marksistički, a sada uz liberalni internacionalizam, pojmovi „ljevice“ i „desnice“, primijenjeni na Japan, uzrokuju još veću konfuziju nego na njihovom matičnom kontinentu. Ne samo što se riječ „nacionalizam“ u Japanu veže za raznorazne, međusobno potpuno oprečne političke ideologije (marksizam, monarhizam, fašizam, neoliberalizam...), već su razne povijesne „nacionalističke“ figure bile svjetonazorski idiosinkratske i teško ih je kategorizirati ustaljenim shvaćanjem nacionalizma.

Usprkos tome, i u akademskim diskursima za različite osobe, organizacije i ideologije često se koristi pridjev „nacionalističke“, što često dovodi do konfuzije. Oblici nacionalizma u koje su vjerovali, primjerice, Inejirō Asanuma, Yoshio Kodama, Shinzō Abe i Shigeki Toyama previše se međusobno razlikuju da bi se svi mogli svesti pod isti pojam, pa bi se moglo reći da je svrsishodnije pričati o japanskim *nacionalizmima* u množini. Korištenje pojma „ultranacionalizam“, a pogotovo „neonacionalizam“ također ne pomažu previše, pogotovo potonji. Iako „ultranacionalizam“ ima konkretno značenje, to je ipak jedan od pojmova koji je ponekad izrečen u afektu, što znači da hiperbolizacijom čak i osobe koje se zalažu *kokumin shugi* mogu postati „ultranacionalisti“; termin „neonacionalizam“ se, pak, koristi za previše drugačijih ideja i grupacija da bi mogao biti razumljiv sam po sebi. Iz ovog razloga je možda najbolje koristiti japanske termine kada se priča o japanskim (ili japaniziranim) političkim ideologijama – *minzoku shugi*, *kokka shugi*, *kokumin shugi*, *kokka shakai shugi*, i tako dalje.

Za vrijeme američke poslijeratne okupacije Japana postojala je podjela na „desne“ nacionaliste (koji su podržavali SAD i ustvari bili postavljeni na vodeće položaje

od strane američkih okupatora) i na „lijeve“ nacionaliste (pretežno socijaliste i komuniste koji su bili antiamerički nastrojeni). Osamdesetih godina prošlog stoljeća je proamerikanizam japanskih konzervativaca znatno oslabio, a danas postoji sve jača težnja ka reviziji pacifističkog ustava i ponovnom naoružavanju, čega se upravo dotiču priče o japanskom nacionalizmu učestale u tekućoj godini, obilježenoj ratom u Ukrajini i općoj nestabilnosti diljem svijeta.

Ako postoji jedna zajednička nit koja povezuje više-manje sve podvrste i ogranke japanskih nacionalizama nakon Drugog svjetskog rata to je neki oblik želje za kulturnom revitalizacijom zemlje, od „znanstvenog japanizma“ Katsumara Akamatsua do „domoljubnog obrazovanja“ Društva za reformu udžbenika povijesti. Može se primijetiti i težnja za pronalaskom nacionalne suverenosti odbacivanjem saveza sa Sjedinjenim Američkim Državama, osim naravno u slučaju konzervativnih stranaka pedesetih godina. Neke od ranijih poslijeratnih radikalnih vizija imale su za cilj ponovno pretvoriti Japan u ekspanzionističku kolonijalnu silu koristeći narativ „oslobađanja Azije od zapadnog imperijalizma“, no taj oblik misli je zamro proteklih desetljeća.

Današnje nacionaliste, bilo da je riječ o *kokumin* ili *minzoku* ideolozima, ili čak o „deteritorijaliziranim“ *netto-uyo* nacionalistima, karakterizira anksioznost glede vojne sigurnosti zemlje, a najveći problem predstavlja pitanje ponovnog naoružanja zemlje. Napeti odnosi sa susjedima, pogotovo Sjevernom Korejom i Kinom su također bitan uzrok revitalizacije japanskog patriotizma, što pak stvara probleme Sjedinjenim Državama i njihovom nastojanju da u Aziji stvore ujedinjeni politički blok zemalja protiv Kine. Zbog nesigurnog geopolitičkog položaja Japana te raznih društvenih nedaća poput lošeg demografskog stanja, izgledno je da će se u Japanu raznoliki stari „nacionalizmi“ u nekom obliku ponovno pojaviti, a možda niknuti i neki novi. Preostaje pitanje kako spriječiti da te naizgled pragmatične mjere opreza ne dovedu do agresivnog etnocentrizma i njegove povijesno iskušene (auto)destruktivnosti.

LITERATURA

- ADRIASOLA, I., 2015. Modernity and Its Doubles: Uncanny Spaces of Postwar Japan. *October*, 151, str. 108–127.
- ANDERSON, B., 1990. *Nacija: zamišljena jedinica: razmatranja o porijeklu i širenju nacionalizma*. Zagreb: Školska knjiga.
- ANDREWS, W., 2016. *Dissenting Japan: A History of Japanese Radicalism and Counterculture from 1945 to Fukushima*. London: Hurst Publishers.
- ASSOCIATED PRESS, 2023. *China Criticizes Japan Over Fukushima Treated Water Release*. [Mrežno] Dostupno na: <https://apnews.com/article/china-japan-business-4cab953229a7101091046d55e2e15f2> [Pristupljeno 24. 8. 2023].
- BASU, U., 2022. *Abe's Legacy on Japan–China Relations*. [Mrežno] Dostupno na: <https://www.eastasiaforum.org/2022/08/05/abes-legacy-on-japan-china-relations/> [Pristupljeno 21. 8. 2023].
- BEER, L. W., 2013. Censorship (Ken'etsu). U: Huffman, J. L., 2013. *Modern Japan: An Encyclopedia of History, Culture, and Nationalism*. Abingdon-on-Thames: Routledge, str. 26–29.
- BOYD, J. P., 2012. *States of the Nations: Nationalism, Narratives and Normative Change in Postwar Japan*. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology.
- BOYD, M. D., 2019. „Towards a Beautiful Country“: The Nationalist Project to Transform Japan. *Political Science Undergraduate Review*, 4(1), str. 81–92.
- BURGESS, J. 1986. *Nakasone Remark on U.S. Minorities Stirs Criticism*. [Mrežno] Dostupno na: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1986-09-24-mn-8985-story.html> [Pristupljeno 4. 3. 2023].
- CALDER, K. E., 2006. China and Japan's Simmering Rivalry. *Foreign Affairs*, 85(2), str. 129–139.

CHAN, C. i BRIDGES, B., 2006. China, Japan, and the Clash of Nationalisms. *Asian Perspective*, 30(1), str. 127–156.

CONNOR, W., 1994. *Ethnonationalism: The Quest for Understanding*. Princeton: Princeton University Press.

CONRAD, S., 2014. The Dialectics of Remembrance: Memories of Empire in Cold War Japan. *Comparative Studies in Society and History*, 56(1), str. 4–33.

DAHBOUR, O., 2002. National Identity: An Argument for the Strict Definition. *Public Affairs Quarterly*, 16(1), str. 17–37.

DENYER, S., 2018. *Aging Japan Needs New Blood. But a Plan to Allow More Foreign Workers Sparks Concerns*. [Mrežno] Dostupno na: https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/aging-japan-needs-new-blood-but-a-plan-to-allow-more-foreign-workers-sparks-concerns/2018/11/15/7bf50b24-e297-11e8-ba30-a7ded04d8fac_story.html [Pristupljeno 10. 9. 2022.].

DIFILIPPO, A., 2018. Cold War Stasis: Past and Continuing Problems in the Normalization of Japan–North Korea Relations. *North Korean Review*, 14(2), str. 64–86.

DIVISEK, M., 2021. *Who is Fumio Kishida, Japan's New Prime Minister?* [Mrežno] Dostupno na: <https://theconversation.com/who-is-fumio-kishida-japans-new-prime-minister-168472> [Pristupljeno 13. 9. 2022.].

DOAK, K. M. 2021. *Abe Shinzō and Japanese Nationalism: What's Next?* [Mrežno] Dostupno na: https://jinf.jp/pdf/memoirs/jinfjournal_20210916/kevin_m_doak_en.pdf [Pristupljeno 12. 2. 2023.].

DOAK, K. M., 2006. *A History of Nationalism in Modern Japan: Placing the People*. Leiden: Brill.

DW. 2021. *Japan: New Prime Minister Fumio Kishida Promises 'Drastic' Pandemic Relief in First Speech*. [Mrežno] Dostupno na: <https://www.dw.com/en/japan-new-prime-minister-fumio-kishida-promises-drastic-pandemic-relief-in-first-speech/a-59394389> [Pristupljeno 13. 9. 2022.].

ENWALL, H. D. P., 2017. Japan: From Passive Partner to Active Ally. U: WESLEY, M., 2017. *Global Allies: Comparing US Alliances in the 21st Century*. Canberra: ANU Press, str. 15–30.

ESTÉVEZ-ABE, M. 2014. Review: Feeling Triumphant in Tokyo: The Real Reasons Nationalism Is Back in Japan. *Foreign Affairs*, 93(3), str. 165–171.

FARINA, F., 2021. The Politics of *Washoku*: Japan's Gastronationalism and Gastrodiplomacy. U: CASTORINA, M. i CUCINELLI, D., 2022. *Food Issues 食事: Interdisciplinary Studies on Food in Modern and Contemporary East Asia*. Firenca: Firenze University Press, str. 93–107.

FUSE, T., 1969. Student Radicalism in Japan: A „Cultural Revolution“? *Comparative Education Review*, 13(3), str. 325–342.

GAT, A., 2013. *Nations: The Long History and Deep Roots of Political Ethnicity and Nationalism*. Cambridge: Cambridge University Press.

GAYLE, C. A., 2001. Progressive Representations of the Nation: Early Post-War Japan and Beyond. *Social Science Japan Journal*, 4(1), str. 1–19.

GAYLE, C. A., 2002. *Marxist History and Postwar Japanese Nationalism*. Abingdon-on-Thames: Routledge.

GELLNER, E., 1998. *Nacije i nacionalizam*. Zagreb: Politička kultura.

GLOSSERMAN, B., 2022. *Japan Flirts with Techno-Nationalism*. [Mrežno]
Dostupno na: <https://www.eastasiaforum.org/2022/07/13/japan-flirts-with-techno-nationalism/>

[Pristupljeno 10. 9. 2022.].

GOODMAN, D. G. i MIYAZAWA, M., 2000. *Jews in the Japanese Mind: The History and Uses of a Cultural Stereotype*. Lanham: Lexington Books.

GROTEHUIS, R., 2016. *Nation-Building as Necessary Effort in Fragile States*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

- HAAS, E. B., 1986. Review: What is Nationalism and Why Should We Study it? *International Organization*, 40(3), str. 707–744.
- HALL, J. J., 2021. *Japan's Nationalist Right in the Internet Age: Online Media and Grassroots Conservative Activism*. Abingdon-on-Thames: Routledge.
- HAMMOND, E. H. 2013. New Nationalism (Shin-Kokkashugi, Neo-Nashonarizumu). U: Huffman, J. L., 2013. *Modern Japan: An Encyclopedia of History, Culture, and Nationalism*. Abingdon-on-Thames: Routledge, str. 176–177.
- HAVENS, T. R., 2015. *Farm and Nation in Modern Japan: Agrarian Nationalism, 1870–1940*. Princeton: Princeton University Press.
- HARA, K., 2001. 50 Years from San Francisco: Re-Examining the Peace Treaty and Japan's Territorial Problems. *Pacific Affairs*, 74(3), str. 361–382.
- HEMMINGS, J., 2014. *Neo-Nationalism and How States Use History*. International Relations and Security Network.
- HIGUCHI, N., 2014. Japan's Far Right in East Asian Geopolitics: The Anatomy of New Xenophobic Movements. *Tokushima Daigaku Shakaigaku Kenkyū*, 28, str. 163–183.
- HIGUCHI, N., 2021. *The Transformation of the Far Right in Japan: From Fascism to Anti-Korean Hate Crimes*. [Mrežno] Dostupno na: <https://www.sv.uio.no/c-rex/english/news-and-events/right-now/2021/the-transformation-of-the-far-right-in-japan.html> [Pristupljeno 14. 9. 2023.].
- HOBBSBAWM, E. J., 1992. *Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HOOVER, W. D., 2011. *Historical Dictionary of Postwar Japan*. Lanham: Scarecrow Press.
- HOSTON, G. A., 1984. Marxism and National Socialism in Taishō Japan: The Thought of Takabatake Motoyuki. *The Journal of Asian Studies*, 44(1), str. 43–64.
- HOSTON, G. A., 1990. *Marxism and the Crisis of Development in Prewar Japan*. Princeton: Princeton University Press.

- HRVATSKA ENCIKLOPEDIJA, 2021. *Nacionalizam*. [Mrežno] Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42695> [Pristupljeno 19. 8. 2023.].
- HUFFMAN, J. L. 2013. Foreign Labor (Unskilled). U: Huffman, J. L., 2013. *Modern Japan: An Encyclopedia of History, Culture, and Nationalism*. Abingdon-on-Thames: Routledge, str. 60–61.
- IP, G. 2020. *As World Turns Inward, Shinzo Abe's Japan Has Turned Outward*. [Mrežno] Dostupno na: <https://www.wsj.com/articles/as-world-turns-inward-shinzo-abes-japan-has-turned-outward-11599066608> [Pristupljeno: 13. 9. 2022.]
- IRIYE, A., 1990. Chinese–Japanese Relations, 1945–90. *The China Quarterly*, 124, str. 624–638.
- KAPUR, N., 2018. *Japan at the Crossroads: Conflict and Compromise after Anpo*. Cambridge: Harvard University Press.
- KARASAWA, M., 2002. Patriotism, Nationalism, and Internationalism Among Japanese Citizens: An Etic–Emic Approach. *Political Psychology*, 23(4), str. 645–666.
- KATŌ, S. 1988. GNP Nationalism on the Upswing. *Japan Quarterly*.
- KITAGAWA, J. M., 1974. The Japanese „Kokutai“ (National Community) History and Myth. *History of Religions*, 13(3), str. 209–226.
- KOSCHMANN, J. V. 2013. Atomic Bombs. U: Huffman, J. L., 2013. *Modern Japan: An Encyclopedia of History, Culture, and Nationalism*. Abingdon-on-Thames: Routledge, str. 16–17.
- KWON, E. i BENHAM, L. A., 2016. Shinzo Abe's Scheme of Staking Territorial Claims to Korea's Dokdo. *The Journal of Territorial and Maritime Studies*, 3(1), str. 47–64.
- LAI, Y. M., 2014. *Nationalism and Power Politics in Japan's Relations with China: A Neoclassical Realist Interpretation*. Abingdon-on-Thames: Routledge.
- LARGE, S. S., 1983. Buddhism and Political Renovation in Prewar Japan: The Case of Akamatsu Katsumaro. *The Journal of Japanese Studies*, 9(1), str. 33–66.
- MANDLER, P., 2006. What Is “National Identity”? Definitions and Applications in Modern British Historiography. *Modern Intellectual History*, 3(2), str. 271–297.

- MATHEWS, G., 2002. Japan's Alternative Modernity in a Globalizing World. *American Anthropologist*, 104(3), str. 958–961.
- MATSUMOTO, S., 1971. The Significance of Nationalism in Modern Japanese Thought: Some Theoretical Problems. *The Journal of Asian Studies*, 31(1), str. 49–56.
- MATTHEWS, E. A., 2003. Japan's New Nationalism. *Foreign Affairs*, 82(6), str. 74–90.
- MCVEIGH, B. J., 2003. *Nationalisms of Japan: Managing and Mystifying Identity*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- MILLER, B. 2022. *For All His Nationalism, Abe Was a True Globalist and Statesman*. [Mrežno] Dostupno na: <https://www.afr.com/world/asia/for-all-his-nationalism-abe-was-a-true-globalist-and-statesman-20220710-p5b0g4> [Pristupljeno: 13. 9. 2022.]
- MITCHELL, J., 2020. *US Military Bases Are Poisoning Okinawa*. [Mrežno] Dostupno na: <https://thediplomat.com/2020/10/us-military-bases-are-poisoning-okinawa/> [Pristupljeno 25. 8. 2023.].
- MORGAN, J. 2022. *Was Ishihara an „Ultranationalist“?* [Mrežno] Dostupno na: <https://en.jinf.jp/weekly/archives/9134> [Pristupljeno 12. 2. 2023.].
- MORITA, J. R. 2013. Hayashi Fusao (1903–75). U: Huffman, J. L., 2013. *Modern Japan: An Encyclopedia of History, Culture, and Nationalism*. Abingdon-on-Thames: Routledge., str. 76.
- MULLINS, M. R., 2012. The Neo-Nationalist Response to the Aum Crisis: A Return of Civil Religion and Coercion in the Public Sphere?. *Japanese Journal of Religious Studies*, 39(1), str. 99–125.
- MULLINS, M. R. 2016. Neonationalism, Religion, and Patriotic Education in Post-disaster Japan. *The Asia-Pacific Journal*, 14(20).
- NAKAHARA, J., 2021. Deconstructing Abe Shinzo's „Take Back Japan“ Nationalism. *The Asia-Pacific Journal*, 19(24).
- NAKAJIMA, T. 2013. The Tokyo Tribunal, Justice Pal and the Revisionist Distortion of History. *Asia-Pacific Journal: Japan Focus*, 9(44), str. 299.–316.

- NAKANO, K., 2016. Contemporary Political Dynamics of Japanese Nationalism. *The Asia-Pacific Journal*, 14(20).
- NOGUCHI, T. i CRAIG, T., 1984. Mishima Yukio and Kita Ikki: The Aesthetics and Politics of Ultrationalism in Japan. *The Journal of Japanese Studies*, 10(2), str. 437–454.
- OGUMA, E. 2002. *A Genealogy of 'Japanese' Self-Images*. Melbourne: Trans Pacific Press.
- OISHI, Y., 2008. A Consideration of Media-Nationalism: A Case Study of Japan after the Second World War. *Keio Communication Review*, 30, str. 5–17.
- ŌTSUKA, E., 2023. *Tokusatsu to teroru dai 3-kai: Neomugicha kara Yamagami Tetsuya e `netouyo' to `teroru no jidai' o yomitoku*. [Mrežno] Dostupno na: <https://bunshun.jp/bungeishunju/articles/h6161> [Pristupljeno: 28. 5. 2023.]
- PASARIĆ, B., 2010. *Kratka povijest Japana*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- POWLES, C. H., 1978. Abe Isoo: The Utility Man. U: N. Bamba & J. F. Howes, ur. *Pacifism in Japan: The Christian and Socialist Tradition*. Vancouver: University of British Columbia Press., str. 143–168.
- PUGLIESE, G. 2015. The China Challenge, Abe Shinzo's Realism, and the Limits of Japanese Nationalism. *The SAIS Review of International Affairs*, 35(2), str. 45–55.
- PUTZ, C. 2022. Jennifer Lind on Abe Shinzo and Japanese Nationalism. [Mrežno] Dostupno na: <https://thediomat.com/2022/08/jennifer-lind-on-abe-shinzo-and-japanese-nationalism/> [Pristupljeno: 13. 9. 2022.]
- ROSE, C., 2006. The Battle for Hearts and Minds: Patriotic Education in Japan in the 1990s and Beyond. U: N. Shimazu, ur. *Nationalisms in Japan*. Abingdon-on-Thames: Routledge., str. 131–154.
- RYAN, K., 2015. *Japan's Immigration Reluctance*. [Mrežno] Dostupno na: <https://thediomat.com/2015/09/japans-immigration-reluctance/> [Pristupljeno: 22. siječnja 2023.]

- SAALER, S., 2016. Nationalism and History in Contemporary Japan. *The Asia-Pacific Journal*, 14(20).
- SABEY, J. W. 2013. Ultrationalist Groups. U: Huffman, J. L., 2013. *Modern Japan: An Encyclopedia of History, Culture, and Nationalism*. Abingdon-on-Thames: Routledge., str. 276–278.
- SAITO, H., 2016. *The History Problem: The Politics of War Commemoration in East Asia*. Honolulu: University of Hawai'i Press.
- SAKAMOTO, R., 2011. 'Koreans, Go Home!' Internet Nationalism in Contemporary Japan as a Digitally Mediated Subculture; „Korianzu gō hōmu“ Gendai Nippon ni okeru dejitaru hōshiki ka'ibunka to shite no intānetto nashonarizumu. *The Asia-Pacific Journal*, 9(10).
- SALMON, A., 2021. *Japan's Deep-Right Has More Tongue Than Teeth*. [Mrežno] Dostupno na: <https://asiatimes.com/2021/07/japans-deep-right-has-more-tongue-than-teeth/> [Pristupljeno: 13. 9. 2022.]
- SELDEN, M. i NOZAKI, Y., 2009. Japanese Textbook Controversies, Nationalism, and Historical Memory: Intra- and Inter-National Conflicts. *The Asia-Pacific Journal*, 7(24).
- SHIMAZU, N., 2003. Popular Representations of the Past: The Case of Postwar Japan. *Journal of Contemporary History*, 38(1), str. 101–116.
- SHIPPER, A. W., 2020. Reactionary Nationalism and Democratic Development in Myanmar and Japan. *Georgetown Journal of Asian Affairs*, 6, str. 28–35.
- SHULMAN, S., 2002. Challenging the Civic/Ethnic and West/East Dichotomies in the Study of Nationalism. *Comparative Political Studies*, 35(5), str. 554–585.
- SIMCOCK, B. L., 2013. 1980s. U: Huffman, J. L., 2013. *Modern Japan: An Encyclopedia of History, Culture, and Nationalism*. Abingdon-on-Thames: Routledge., str. 181–183.
- SIRIPALA, T., 2022. *50 Years After US Occupation, Okinawa Continues to Resist Military Bases*. [Mrežno] Dostupno na: <https://thediplomat.com/2022/05/50-years-after-us-occupation-okinawa-continues-to-resist-military-bases/> [Pristupljeno: 25. 8. 2023.]

SKYA, W., 2009. *Japan's Holy War: The Ideology of Radical Shintō Ultrnationalism*. Durham: Duke University Press Books.

SMITH, A. D., 1992. National Identity and the Idea of European Unity. *International Affairs*, 68(1), str. 55–76.

SMITH, A. D., 2003. *Nacionalizam i modernizam: kritički pregled suvremenih teorija nacija i nacionalizma*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

SMITH, A. D., 2010. *Nationalism: Theory, Ideology, History*. Cambridge: Polity.

SRZIĆ, A., 2022. *Tko je Shinzo Abe, najdugovječniji japanski premijer koji je u petak ustrijeljen tijekom predizborne kampanje*. [Mrežno] Dostupno na: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/tko-je-shinzo-abe-najdugovjecniji-japanski-premijer-koji-je-u-petak-ustrijeljen-tijekom-predizborne-kampanje-foto-20220708> [Pristupljeno: 30. 8. 2023.]

STARRS, R., 1994. *Deadly Dialectics: Sex, Violence, and Nihilism in the World of Yukio Mishima*. Honolulu: University of Hawaii Press.

STOCKWIN, J. A. A., 2004. *Collected Writings of J. A. A. Stockwin: Part 1*. Abingdon-on-Thames: Routledge

SUH, S., 2010. *Identity in the Balance: Japanese Neo-Nationalism*. GlobalAsia.

SURAK, K., 2019. Shinzo Abe and the Rise of Japanese Nationalism. [Mrežno] Dostupno na: <https://www.newstatesman.com/world/2019/05/shinzo-abe-and-the-rise-of-japanese-nationalism> [Pristupljeno: 13. 9. 2022.]

SWAMI, P. 2022. *Japan's New Nationalism Is Alarming. Not Just for China, North Korea, but Allies Like India*. [Mrežno] Dostupno na: <https://theprint.in/opinion/security-code/japans-new-nationalism-is-alarming-not-just-for-china-north-korea-but-allies-like-india/1041535/> [Pristupljeno: 13. 9. 2022.]

SZPILMAN, C. W. A., 2002. Kita Ikki and the Politics of Coercion. *Modern Asian Studies*, 36(2), str. 467–490.

TAMAMOTO, M., 1995. Reflections on Japan's Postwar State. *Daedalus*, 124(2), str. 1–22.

THE ALGEMEINER, 2022. *Populist Japanese Politician Who Railed Against 'Jewish Capital Wins Parliamentary Seat*. [Mrežno] Dostupno na: <https://www.algemeiner.com/2022/07/11/populist-japanese-politician-who-railed-against-jewish-capital-wins-parliamentary-seat> [Pristupljeno: 22. siječnja 2023.]

THE ASAHI SHIMBUN, 2021. *In Major Shift, Japan Looking to Accept More Foreigners Indefinitely*. [Mrežno] Dostupno na: <https://www.ashi.com/ajw/articles/14484056> [Pristupljeno: 13. 7. 2023.]

THE ASAHI SHIMBUN, 2022. *Anti-immigrant party opposing COVID measures wins Diet seat*. [Mrežno] Dostupno na: <https://www.asahi.com/ajw/articles/14668905> [Pristupljeno 12. 9. 2022.]

TOTMAN, C., 2005. *A History of Japan*. Hoboken: Wiley-Blackwell.

TSUNEHIRA, F., 2016. *The Roots and Realities of Japan's Cyber-Nationalism*. [Mrežno] Dostupno na: <https://www.nippon.com/en/currents/d00208/> [Pristupljeno 10. 9. 2022.].

TSUNEKI, A., 2019. *Nationalist Thought in Prewar Japan*. Institut za društvena i ekonomska istraživanja Sveučilišta u Osaki.

VAN DER VELDEN, S., 2015. Illuminating the Meiji Restoration: Nation-State and Proto-Nationalism in Late Edo Japan. *Studentski rad*.

WANG, W. 2022. *Foreign Ministry Spokesperson Wang Wenbin's Regular Press Conference on September 1, 2022*. [Mrežno] https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/202209/t20220901_10759263.html [Pristupljeno 13. 9. 2022.].

WEISS, A., 2018. Towards a Beautiful Japan: Right-Wing Religious Nationalism in Japan's LDP. *Studentski rad*.

WOODWARD, J., 2017. The Rise of Japanese Nationalism. U: J. Woodward, ur. *The US vs China: Asia's new Cold War?*. Manchester: Manchester University Press, str. 103–122.

YAMANAKA, K., 1995. [Review of Japan's `Guest Workers': Issues and Public Policies., by H. Shimada & R. Northridge]. *Monumenta Nipponica*, 50(1), str. 133–135.

YOSHINO, K., 1992. *Cultural Nationalism in Contemporary Japan: A Sociological Enquiry*. Abingdon-on-Thames: Routledge.

YUAN, J., 2023. *Japan's New Military Policies: Origins and Implications*. [Mrežno] <https://www.sipri.org/commentary/blog/2023/japans-new-military-policies-origins-and-implications> [Pristupljeno 21. 8. 2023.].

SAŽETAK

U ovom radu predstavljam sveobuhvatnu demistifikaciju često korištenog krovnog pojma „japanski nacionalizam“, s posebnim fokusom na razdoblje od kraja Drugog svjetskog rata do danas, s namjerom pronalaženja možebitnih zajedničkih niti između različitih ideologija i javnih ličnosti koje su na neki način povezane s konceptom „nacionalizma“. Nalazim da je termin „nacionalizam“ previše opširan kad je u pitanju ova velika skupina kulturnih, političkih, ekonomskih i inih fenomena, te da je možda bolje za svakog od njih koristiti partikularnije japanske pojmove. Ipak, u većini ovih ideologija postoji neki oblik težnje prema revitalizaciji kulturnog života zemlje i „oslobađanja“ Japana od saveza sa Sjedinjenim Državama.

KLJUČNE RIJEČI

japanski nacionalizam, nacionalni identitet, socijalizam, LDP, *uyoku*, *Nippon Kaigi*

SUMMARY

This master thesis presents a comprehensive demystification of the oft-used umbrella term “Japanese nationalism”, with a special focus on the period from the end of the Second World War to the present, intending to find possible affinities between various ideologies and public figures that are somehow related to the concept of “nationalism”. I argue that the term “nationalism” is too broad when it comes to this large group of cultural, political, economic and other phenomena, and that it might be better to use more specific Japanese terms for each of them. Nevertheless, most of these ideologies share some form of aspiration to revitalize the cultural life of the country and to “liberate” Japan from the alliance with the United States.

KEYWORDS

Japanese nationalism, national identity, socialism, LDP, *uyoku*, *Nippon Kaigi*

U ovom radu predstavljam sveobuhvatnu demistifikaciju često korištenog krovnog pojma „japanski nacionalizam“, s posebnim fokusom na razdoblje od kraja Drugog svjetskog rata do danas, s namjerom pronalaženja možebitnih zajedničkih niti između različitih ideologija i javnih ličnosti koje su na neki način povezane s konceptom „nacionalizma“. Nalazim da je termin „nacionalizam“ previše opširan kad je u pitanju ova velika skupina kulturnih, političkih, ekonomskih i inih fenomena, te da je možda bolje za svakog od njih koristiti partikularnije japanske pojmove. Ipak, u većini ovih ideologija postoji neki oblik težnje prema revitalizaciji kulturnog života zemlje i „oslobađanja“ Japana od saveza sa Sjedinjenim Državama.

Rad se otvara sažetkom trenutačnog stanja u Istočnoj Aziji, gdje vladaju tenzije između Japana (koji povećava obrambeni budžet) i Kine (čija vlada i mediji kao da gaje pojačani antijapanski sentiment). Nakon objašnjavanja ciljeva rada, prelazim na definicije pojmova kao što su „nacionalizam“ i „nacija“. Ovdje postaje jasno kako je tema nacionalizma višeslojna, budući da postoje nesuglasice u vezi definiranja samog pojma. Doista, ispada da ne postoji samo jedan „nacionalizam“ kao određena doktrina, pokret ili stanje svijesti već postoje raznorazne vrste nacionalizama, a riječ „nacionalistički“ se isto tako može iskoristiti kao epitet za razne ideologije koje nemaju puno toga zajedničkog. Zato se osvrćem na japanske pojmove za ovaj koncept – „*uyoku*“, „*kokka shugi*“, „*minzoku shugi*“, „*kokumin shugi*“, „*nashonarizumu*“ i tako dalje.

Iduće poglavlje rada tiče se japanske političke situacije nakon Drugog svjetskog rata. Ovdje objašnjavam odnos Japana s SAD-om. U trećem poglavlju, prelazim na opisivanje triju faza poslijeratnog nacionalizma u Japanu – 1) rana hladnoratovska desetljeća; 2) period „ekonomskog čuda“ od šezdesetih do osamdesetih; 3) period nakon prsnuća „ekonomskog balona“, od ranih devedesetih do današnjice.

Prvi period nastao je u kontekstu američke okupacije Japana i svjedočio je „kulturnom ratu“ raznih političko-kulturnih frakcija; od vladajućih konzervativnih (pro-američkih) stranaka do japanskih nacionalsocijalista, pa sve do nacionalističkih marksista koji su

smatrali da Japan opet treba postati ekspanzionistička sila kako bi obranio Aziju od „zapadnog imperijalizma“. Ovdje se govori o osobama kao što su: Katsumarô Akamatsu, Inejirô Asanuma, Nobusuke Kishi, Yoshio Kodama, Ryôichi Sasakawa, Masao Maruyama, Shigeki Toyama i Takaaki Yoshimoto. Također ima govora o prosvjedima vezanim uz *Anpo*, koji su bili jedna od najvećih žarišta sukoba između ovih nacionalističkih grupacija.

Drugi period se poklopio s ubrzanim ekonomskim rastom Japana, a obilježen je stapanjem državnog i popularnog nacionalizma. Ovdje govorim o novim pojavama kao što su *shin uyoku* i BDP nacionalizam. Također se osvrćem na ličnosti među kojima su Yasuhiro Nakasone i Shintarô Ishihara.

Treći period svjedočio je „demoralizirajućim utjecajem prsnuća ekonomskog balona na japansku psihu“, što je dovelo do krize nacionalnog identiteta. Ovdje se govori o tome kako je digitalizacija promijenila japansku nacionalističku scenu, obrazlažući o organizacijama poput *Nippon Kaigija* i osobama kao što su Satoru Mizushima, Shinzô Abe i „internetski nacionalisti“. U četvrtom poglavlju opisujem ulogu nacionalizama u društvenoj situaciji današnjeg Japana.

Rad zaključujem objavom kako termin „nacionalizam“ nije najučinkovitiji način za opis japanskih kulturno-političkih tekovina i aktualnosti budući da se one provlače kroz više međusobno oprečnih ideologija, radi čega predlažem korištenje japanskih političkih pojmova. Također nalazim kako je zajednička nit skoro svih podvrsti i ogranaka poslijeratnih japanskih nacionalizama kulturna revitalizacija zemlje i pronalazak nacionalne suverenosti.

この論文では、第二次世界大戦の終結から現在までの期間に特に焦点を当て、「ナショナリズム」という用語に関連する異なるイデオロギーの共通点を発見することを目的とする。「ナショナリズム」という言葉には、文化、政治、経済など多くの現象が含まれるため、それぞれについてより具体的な日本語を使用した方がよいと考える。そして、これらのイデオロギーのほとんどには、国の文化生活の活性化と、アメリカとの同盟からの日本の「解放」に向けた何らかの形の願望があると考えられる。

本論文では、序章で東アジアの現状を要約する。防衛予算を増やしている日本と政府とメディアが反日感情を抱いているように思われる中国の間で緊張がある。次に、この論文の目的を説明する。

第1章で、「ナショナリズム」や「国家」などの用語の定義について述べる。ここで、学者の間で用語自体の定義に関して意見の相違があり、ナショナリズムのトピックが多面的であることを明らかにする。ある教義や運動、意識状態としての「ナショナリズム」は一つではなく、さまざまな種類のナショナリズムが存在することを明らかにした。「ナショナリズム」という言葉は、さまざまな異質なイデオロギーの形容としても使用できる。「右翼」、「国家主義」、「民族主義」、「国民主義」、「ナショナリズム」などの日本語の用語はこの概念を表現していると一般的に理解されている。

この論文の第2章では、第二次世界大戦後の日本の政治状況に関して説明している。加えて、この章では日本とアメリカの冷戦関係についても説明する。

第3章では、日本における戦後のナショナリズムに関して、以下の3つの時期について説明する。1) 冷戦初期の数十年。2) 60年代から80年代にかけての「経済の奇跡」の時代。3) 90年代前半から現在までの「経済バブル」崩壊後の期間。

最初の時期は、アメリカによる日本占領の文脈で起こった、さまざまな政治的および文化的派閥の「文化戦争」で際立っていた。与党保守派（親米派）から日本の国家社会主義者まで、この時期は重大な政治的闘争を経験したと言われている。もう一つの重要なグループは、日本が独自の帝国主義を通じてアジアを「解放」することを望んでいた民族主義的マルクス主義者だった。赤松勝麿、浅沼稻次郎、岸信介、児玉義男、笹川良一、丸山雅夫、外山茂樹、吉本隆明のような人物について本章で論じている。日本国とアメリカ合衆国との間の相互協力及び安全保障条約に関連する抗議行動についての言論もあり、これはこれらのナショナリストグループ間の紛争の最大の発火点の一つであった。

戦後のナショナリズムの第2期は、日本の急速な経済成長と時期を同じくした、国家と民衆のナショナリズムの融合が特徴であった。ここでは、新右翼やGDPナショナリズムなどの新しい現象について論じている。また、本論文では中曽根康弘、石原慎太郎などの人物にも注目している。

第3期については、「バブル崩壊が日本人の精神に与える士気の低下」および国民的アイデンティティーの危機について考察した。日本会議などの組織や、水島悟、安

倍晋三、「ネトウヨ」などの人物について論じ、デジタル化が日本のナショナリストシーンをどのように変えたかについて説明する。

第4章では、今日の日本の社会状況におけるナショナリズムの役割について説明する。

「ナショナリズム」という用語は日本の文化的、政治的傾向を説明するのに効果的ではない、と述べてこの論文を結ぶ。また、戦後の日本のナショナリズムには、国を文化的に活性化させるという理想が共通していることが判明した。